

Tuumasta toimeen!

Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti
— kasvattajan opas

Tuumasta toimeen!

Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti - kasvattajan opas
Julkaisija: Maan ystävät ry
2013

Opas on tuotettu osana Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti ekologisen velan viitekehyksessä –hanketta Ulkoasiainministeriön viestintä- ja kehityskasvatushanketuella. Maan ystävien yhteistyökumppaneita hankkeessa ovat Eettisen kaupan puolesta ry, Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy, Luonto-Liitto ry, Uusi Tuuli ry ja Emmaus Aurinkotehdas ry.

www.maanystavat.fi

Toimitus:
Riika Huitti-Malka
Senni Luosujärvi
Hanniina Manner

Taitto: Taija Jyrkäs

Tervetuloa käyttämään *Tuumasta toimeen* opasta!

Tuumasta toimeen - Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti - kasvattajan opas sisältää valmiita työpajakokonaisuuksia ilmasto-oikeudenmukaisuuden, globaalien ruokakysymysten ja vaatteiden tuotannon ongelmien käsittelyyn sekä lähiluonnon tutkimiseen, kulutusvalintojen tarkasteluun ja nuorten vaikuttamisen herättämiseen. Tuumasta toimeen! - opas on suunnattu 13-19 -vuotiaiden nuorten kanssa toimiville opettajille, nuorisotyöntekijöille ja järjestöissä ohjaustyötä tekeville. Oppaassa tarjolla olevien työpajakokonaisuuksien tavoitteena on lisätä nuorten ymmärrystä globaaleista ympäristö- ja sosiaalisista ongelmista sekä heidän toimintaansa ongelmien ratkaisemiseksi.

Kunkin aiheen käsittelyn alussa esitetään keskeisimmät kysymykset, joita työpajassa käsitellään. Ohjaajan tueksi kustakin teemasta on tieto-osuus, jossa määritellään käsiteltävään aiheeseen liittyvät ongelmat ja esitetään ratkaisuehdotuksia. Tieto-osuuden tietoja voi käyttää työpajaan valmistautumisen tukena.

Toimeen päästään hyödyntäen valmiita työpajaehtotuksia, jotka sisältävät ohjeet työpajan toteuttamiseksi sekä arvion ohjekestosta. Työpajavinkkejä täydentävät linkit ja lähdeviitteet. Työpajoja voidaan soveltaa pienemmille ja isommille ryhmille. Toivomme, että hyödynnätte työpajoissa annettuja alkulämmittelyjä ja lopetustehtäviä. Työpajaa suunnitellessa valitse siis haluamasi alkulämmittely, toiminta-osuus ja kokoavan lopetus.

Alkulämmittelyn kesto on n.10-15 minuuttia, ja sen aikana on tarkoitus herätellä nuoret ajattelemaan, keskustelemaan ja pohtimaan aihetta. Samalla lämmitellään ryhmää työskentelemään yhdessä ja saadaan selville kysymykset, jotka askarruttavat nuoria eniten.

Toiminta-osuus on työpajan sydän, joten valitse sinua eniten kiinnostava työpaja. Yhdessä puuhaamisen aikana avautuu mahdollisuus keskustella nuorten kanssa aiheesta. Tarpeen mukaan voit hyödyntää oppaan tieto-osuutta. Toimintaosuudet vaihtelevat kestoltaan puolesta tunnista koko päivän retkiin ja pidempiin projekteihin.

Materiaalissa ehdotettu lopetus kokoa ja ja sitoo toiminnan työpajan aiheeseen pajan päätyttyä. Myös lopetukseen on hyvä varata 10-15 minuuttia aikaa. Alkulämmittelyihin ja lopetusharjoituksiin ei tarvita sähköä tai koneita, joten ne voi tarvittaessa tehdä melkein missä tahansa, myös ulkona.

Tarvittaessa voit myös hyödyntää www.maanystavat.fi/ekologinenvelka/materiaalit.html – sivustoa lisätiedon lähteenä tai vaikkapa aamunavauksen ppt-esityksen kokoomiseksi.

Intoa tekemiseen,

oppaan tekijät

SISÄLLYSLUETTELO

IRTI YLIKULUTUKSESTA 4
Työpajat 8
ILMASTO- OIKEUDENMUKAISUUS 12
Työpajat 17
RUOKAVALINNAT - SYÖMÄLLÄ MAAILMA PAREMMAKSI? 20
Työpajat 25
VALOA VAATEHUONEESEEN 28
Työpajat 33
LÄHILUONTO - VIRKISTYKSEN JA HYVÄN OLON LÄHDE..... 36
Työpajat 40
VAIKUTTAMINEN KANNATTAA - MUUTOS ON MAHDOLLINEN 44
Työpajat 47
PIKAOPAS KAMPANJASUUNNITELUUN 50

Irti ylikulutuksesta

Miten kulutus liittyy ympäristöön ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen?
Millaiset kulttuuriset ja yhteiskunnalliset tekijät ylläpitävät kulutusta?
Miksi ja miten kulutusta pitää vähentää?

EKOLOGINEN VELKA

Vuodesta 1960 luonnonvarojen kulutus on kuusinkertaistunut ja henkeä kohden laskettuna kolminkertaistunut. Kulutamme luonnonvaroja yli luonnon uusiutumiskyvyn ja heikennämme samalla hyvinvoinnille välttämättömiä ekosysteemipalveluita, kuten ilmaston säätelyä, veden kiertokulkua ja ravinteiden kiertoa. Merkittävimmät syyt tälle ovat olleet väestön kasvu kehitysmaissa sekä varallisuuden ja kulutuksen kasvu kehittyneissä maissa. Nykytasoinen kulutuksen pysyvään ylläpitämiseen tarvittaisiin 1,5 maapalloa vuositain. Kulutamme siis enemmän kuin mihin meillä olisi varaa. (Starke & Mastny toim. 2010, WWF 2012)

Kulutukseen liittyy ympäristöongelmien lisäksi kysymys epätasa-arvosta ihmisten kesken. Vaurain 20% ihmisistä kuluttaa lähes 80% luonnonvaroista. Tämä epäreilisuus pätee myös suhteessa tuleviin sukupolviin. (WWF 2012) Kuitenkin osassa kehittyviä maita elintason tulisi nousta ihmisarvoisen elämän turvaamiseksi. Meidän paljon kuluttavien pitää siis vähentää kulutustamme reilusti.

Luonnonvarojen ylikulutusta ja kulutuksen epäreilua jakautumista voidaan kutsua ekologiseksi velaksi, jolla on monia ympäristön ja ihmisten hyvinvointiin liittyviä negatiivisia vaikutuksia. Ylikuluttava, rikas osa maapallon ihmisistä, joista suurin osa asuu pohjoisella pallonpuoliskolla, elää velaksi suhteessa tulevin sukupolviin ja heikommassa asemassa olevaan Etelän väestöön. Ilmastomuutoksen haittojen kasautuminen globaaliin Etelään, ruuantuotannon ympäristövaikutukset ja vaatetuotannon sosiaaliset ongelmat ovat muutamia esimerkkejä siitä, miten teollisen Pohjoisen elämäntapa on rakentunut alihinnoiteltujen luonnonvarojen hyödyntämisen ja Etelän köyhän väestön halvan työvoiman varaan.

TUOKO KULUTUS ONNEA?

Jos kulutusta vähennetään ja talous hiipuu, miten verorahat riittävät, ja miten käy vaurauden luoman hyvinvoinnin? Kulutukseen ja jatkuvaan talouskasvuun perustuva talousjärjestelmä on nostettu merkittäväksi yhteiskuntamme hyvinvoinnin lähteeksi. Kulutusta ja vallitsevaa talousjärjestelmää kritisoiva näkökulma leimataan usein marginaaliseksi tai koetaan jopa uhkaavaksi. Valmistu vastausta tähän riskitiriitaan ei ole olemassa, mutta fakta on, että nykyinen kulutustaso on kestämaton ja epäreilu, ja meidän on yhdessä keksittävä keinot turvata talouskasvusta riippumaton hyvinvointi. Jatkuva materialistinen taloudellinen kasvu on mahdotonta, vaikka vallalla olevat taloustieteen teoriat eivät huomioikaan tätä. Hyvä vastaus kritiikkiin on luonnonvarojen ylikulutuksen esille tuominen ja yhteinen pohdinta siitä, miten kysymys ratkaistaan oikeudenmukaisesti.

Suomessakin esillä ollut Degrowth -liike on noussut haastamaan jatkuvan talouskasvun mallin. Degrowth-liikkeen piirissä vaikuttavat taloustieteilijät mallintavat, millaista talous voisi olla staattisessa tilassa, jossa ei ole talouskasvua, ja millä keinoin hyvinvointia ylläpidetään näissä olosuhteissa.

Tutkimusten mukaan talouden kasvu ei edes lisää hyvinvointia tietyn pisteen jälkeen. Ihmiset eivät koe itseään onnellisemmiksi tietyn kulutuksen rajan ylityksessä. Suomessa tämä raja saavutettiin 1980-luvulla, jonka jälkeen onnellisuutemme ei ole lisääntynyt, vaikka samaan aikaan kansantalous ja yksilöiden tulot ovat kasvaneet huimasti. Poikittaistutkimukset osoittavat, että varallisuuden nousu länsimaissa lakkaa lisäämästä onnellisuutta jo selvästi ennen keskimääristä tulotasoa. Ajan puute koetaan vaikeammaksi purtavaksi kuin rahan puute: suuremmat tulot ja pidemmät työpäivät lisäävät työperäistä stressiä, tunnetta ajan riittämättömyydestä ja kokemusta luokkaeroista. (Demos Helsinki ja WWF: Onnellisuusmanifesti, 2010)

On myös hyvä pysähtyä pohtimaan talousjärjestelmämme toimintaa. Mikä siitä on oikeastaan todellista vaihdantaa, ja kuinka paljon pelkkää virtuaalista rahansiirroilla kikkailua? Talousjärjestelmämme yskii kriiseissä, ja samalla yhä useammat tahot toteuttavat ja etsivät kestävämpiä ja reilumpia vaihtoehtoja. Kautta aikain ja tälläkin hetkellä maailmassa on toiminut itsenäisiä talousjärjestelmiä, jotka eivät perustu jatkuvalle kasvulle, vaan oikeudenmukaiselle vaihdannalle. (ks. esim. Uusi Tuuli ry: Alternatives for economy).

Kasvun mittarille, bruttokansantuotteelle, on etsitty korvaajia, jotka mittaisivat paremmin kestävää hyvinvointia (Raworth 2013). Niitä ovat esimerkiksi Aidon kehityksen mittari GPI (genuine progress indicator) sekä Happy Planet Index (HPI). Happy Planet Index (HPI) huomioi laskentatavassaan eliniänodotteen, ihmisten kokemuksen onnellisuuden ja ekologisen jäljen. Suomi on tuolla mittarilla sijalla 59, kun Costa Rica, Dominikaaninen tasavalta ja Jamaica sijoittuvat kärkikolmikkoon. BKT:lla mitattuina ne ovat kehitysmaita.

KULUTUSKULTTUURI JA MAINONTA

Ympäriöivä yhteiskunta ja kulttuuri vaikuttavat siihen, kuinka paljon ja miten kulutamme. Olemme kulutusyhteiskunnan jäseniä, ja kuluttamista pidetään itsestään selvänä yhteiskunnassamme. Meihin "ohjelmoidaan" jo lapsena sosiaalinen tarve aineelliseen kuluttamiseen. Jo 2-vuotiaat lapset tunnistavat brändejä ja tekevät ensimmäiset ostopäätöksensä, eli tunnistavat ja haluavat asioita kaupassa. Ympäriöivä yhteiskunta ja kulutuskulttuuri luovat mallin sille, miten kuvittelemme saavamme hyväksyntää muilta ihmisiltä, ja miten voimme tuntea kuuluvamme joukkoon. Ihmisillä on myös halu matkia muita. Kulutuksen vähentämiseksi on hyvä tiedostaa, missä määrin oma kulutus on sosiaalisen statuksen ja hyväksynnän hakemista.

Kulutusyhteiskunnan suurin hyötyjä on mahdollisimman suuriin taloudellisiin voittoihin pyrkivä tuotannon (tavarat, palvelut jne.) järjestelmä. Tuottaakseen voittoa ja kasvaakseen järjestelmä vaatii kulutuksen kasvua. Tämä järjestelmä on selvittänyt keinot, joilla ihmisen mieleen voidaan tehokkaimmin vaikuttaa. Mainonta, mielikuvat ja matkiminen ohjaavat käyttäytymistämme. Elämme valtavan mainostulvan keskellä, joka vaikuttaa siihen, mitä kuvittelemme tarvitsevamme. Koko maailmassa mainontaan käytetään vuosittain noin 500 miljardia euroa (Assadourian 2013).

Vallitseva luontokäsitys ja ihmiskuvamme ovat muovautuneet oikeuttamaan nykyisen kulutustavan, jossa meillä on oikeus kuluttaa niin paljon kuin haluamme. Kuitenkin kulutuskulttuuri nykyisessä muodossaan on melko uusi rakennelma. Esimerkiksi ensimmäinen tehdastyöläisten sukupolvi halusi mieluummin tehdä lyhyttä työpäivää kuin saada lisää palkkaa. Arvojen muutosta kuvaa myös se, että 1950-luvulla ilmestyneitä ensimmäisiä kertakäyttötavaroita vierastettiin, sillä ne halvensivat säästäväisyyttä, joka oli silloin hyve. (Assadourian 2013)

Maailmasta löytyy yhä luontokäsityksiä, joissa ei tehdä eroa luonnon ja ei-luonnon välillä - on vain yksi todellisuus - ilman rajoja edes ajatuksen tasolla. Edes sanalle "luonto" ei ole kaikissa kielissä mitään vastinetta. Tuollaisessa kulttuurisessa todellisuudessa toimii vastavuoroinen, antamiseen ja saamiseen perustuva yhteys, jossa yksipuolinen riisto on mahdotonta. Joissakin maissa luonnon oikeudet on tunnustettu myös lainsäädännön tasolla. Esimerkiksi Ecuador ja Bolivia ovat sisällyttäneet maapallon oikeudet perustuslakiinsa (Assasourian 2013). Lain avulla on saatu pysäytettyä asumattomille seuduille kaavailtuja kaivoshankkeita, vaikka ne eivät suoraan vahingoittaisi ihmistä tai heikentäisi yhteisöjen toimeentuloa. Luonnonvarojen maksimoidun hyödyntämisen tarve ei siis ole perimmäinen ihmisen ominaisuus, vaan uusi, länsimainen keksintö.

On perusteltua arvioida kriittisesti teollisen Pohjoisen ihmiskuvaa ja luontokäsitystä, jotka oikeuttavat kohtuuttoman ja epäoikeudenmukaisen kulutuksen ja ylläpitävät yhteiskunnallisia rakenteita, jotka kannustavat yhä kasvavaan kulutukseen. Tällä uudelleenarvioinnilla on myös kiire, sillä ennustetaan, että kulutusluokkaan liittyy miljardi uutta ihmistä vuoteen 2025 mennessä (Assadourian 2013). Vaikka haaste on suuri, on hyvä muistaa, että aikaisemminkin on aikaansaatu suuria kulttuurisia muutoksia: naiset ovat saaneet äänioikeuden monissa maissa, orjuus on lakkautettu Yhdysvalloissa ja apartheid murrettu Etelä Afrikassa.

MITÄ PITÄISI TEHDÄ?

Poliittisilla päätöksillä voidaan muokata länsimaista elämäntapaa, yhteiskunnan rakenteita ja tuotantoa ympäristön kannalta kestävään ja ihmisoikeudet tunnustavaan suuntaan. Lähtökohtana tulisi olla, että luonnonvaroja säästävät, kestävät valinnat ovat helppoja ja ensisijaisia, ja paljon luonnonvaroja kuluttavat toimintatavat kalliita ja ponnistuksia vaativia.

Näitä päätöksiä voidaan edistää valtakunnallisesti ja kuntatasolla lainsäädännön, verotuksen, ohjeiden ja suositusten kautta. Yhteiskunnallisella aktiivisuudella on paikkansa oikean suunnan osoittajana. Aloitteita kestävämpien valintojen ja hankintojen puolesta voivat ajaa yhtä hyvin poliitikot, innostuneet virkamiehet kuin joukko koululaisiakin. Myös kuluttajan yhteydenotot ja kyselyt suoraan yrityksiin vaikuttavat. Kansalaisjärjestöjen kampanjat tiedottavat tuotannon ympäristöhaitoista ja ihmisoikeusloukkauksista tuotteiden ja brändien takana.

Yksittäisen ihmisen luonnonvarojen säästävät ja eettisesti kestävät päätökset tehdään kotitalouksissa. Suomalaisen kotitalouden luonnonvarojen kulutus ja merkittävimmät ympäristövaikutukset syntyvät asumisesta, ruoasta ja liikkumisesta (Seppälä ym. 2009). Kulutuksen ympäristökuormituksen osalta vaikuttavimmat valinnat tehdään energiankulu-

tukseen ja ruokailuun liittyen. Suuri osa ympäristövaikutuksista syntyy asumisessa ja liikkumisessa tarvittavassa energiankulutuksessa. Energiankulutusta käsitellään laajemmin ilmasto-osiossa. Ruokaan liittyvillä valinnoilla on myös merkittävä vaikutus ympäristöön, ja myös sille on materiaaleissa oma osionsa.

Kotitalouksissa on hyvä pohtia, kuinka paljon tavaraa ja millaisia palveluita halutaan suosia, koska kulutuksessa avainratkaisuja ovat ensisijaisesti kulutuksen vähentäminen ja tuotannon ympäristövaikutusten minimoiminen. Jokaisella esineellä on ekologinen selkäreppu, joka kertoo sen tuottamiseen vaadittujen raaka-aineiden painon yhteenlaskettuna tuotteen omaan painoon. Esimerkiksi tietokoneen tuottamiseen tarvitaan sarvikuo- non painon verran luonnonvaroja (Luonto-Liitto: Eettistä elektroniikkaa).

Vastuullisen kulutuksen loppupäässä huolehditaan tavaroiden kierrätyksestä ja lajittelusta. Kierrätyksen merkitys on suurin metallien kohdalla, joiden jalostaminen ja valmistaminen kuluttaa paljon luonnonvaroja. Helposti kierrätettävänä materiaalina niitä voidaan käyttää loputtomasti uudestaan. Jätteiden asianmukaisella käsittelyllä estetään myös globaalien jätte- ongelmien syntyä, josta yksi esimerkki on elektroniikkajäte, jota kuljetetaan Euroopasta ja myös Suomesta globaalin Etelän maihin ja käsitellään ihmisille ja ympäristölle haitallisilla tavoin. (Lisätietoja: Eetti ry, Kaukainen kaatopaikka-selvitys)

Myös muiden jätteiden kierrättämisellä on vaikutusta, esimerkiksi paperin kierrätys säästää metsiä ja biojätteen erottelu vähentää metaanipäästöjä. Kierrätys ei kuitenkaan yksinään riitä vähentämään ympäristön kuormitusta riittävästi (Seppälä ym. 2009). Luonnonvarojen ylikulutus voidaan purkaa vain kulutusta vähentämällä.

Työpajat

ALKULÄMMITTELY

5-10MIN

Tarvikkeet: maiden nimiä paperilapuilla (1/5 teollisuusmaita, 4/5 kehittyviä maita), karkkipussi tai helmiä/tulitikkuja ym.

Maailman luonnonvarat karkkipussissa tehtävässä jaetaan jokaiselle osallistujalle uusi kansalaisuus. Sen jälkeen jaetaan ryhmä siten, että kehittyvien maiden asukkaat ovat yksi ryhmä ja teollisuusmaiden asukkaat toinen ryhmä. Opettaja kertoo, että oppilaat ovat maailman asukkaat ja karkkipussissa on käytettävissä olevat maailman luonnonvarat. Opettaja jakaa karkit siten, että teollisuusmaiden pieni ryhmä saa 4/5 karkeista ja kehittyvien maiden asukkaat vain 1/5. Tämän jälkeen hän kyselee osallistujilta, mitä he pitävät tästä jaosta. Keskustelun jälkeen hän antaa ryhmille vapaat kädet päättää, mitä he tekevät saamillaan karkeilla.

Esim, jos paikalla on 10 ihmistä, tarvitaan 10 kansalaisuutta ja kymmenen karkkia, joista kaksi menee kahdeksalle kehitysmajaan asukkaalle ja kahdeksan kahdelle teollisuusmaassa asuvalle. Aikaa kuluu max 10 min eli harjoitus on nopea.

Karkkien puuttuessa harjoituksen voi tehdä 10 tuolin avulla. 10 vapaaehtoista istuu 10 tuolille. Heille jaetaan kansallisuus-laput. Tuolit jaetaan uudelleen siten, että 2 teollisuusmaiden kansalaista saa 8 tuolia käyttöönsä (voi vaikka mukavasti makoilla tuoleilla) ja 8 kehittyvien maiden asukasta saavat istua jäljelle jääneille kahdelle tuolille. Luvassa paljon naurua ja mieleenpainuva hetki, joka havainnollistaa kulutuksen epäreilouden. Lopuksi kysytään lopulta ryhmältä; "raadilta", onko tuolit jaettu reilusti, ja miltä eri tuoleilla istuvista tuntuu.

Teollisuusmaat ovat ensimmäisenä kullakin rivillä, muut kehittyviä maita.

Yhdysvallat • Tansania • Kenia • Etelä-Afrikka • Ghana
Australia • Pakistan • Intia • Indonesia • Turkki
Japani • Mongolia • Pohjois-Korea • Iran • Jemen
Ranska • Albania • Kiina • Peru • Bolivia
Suomi • Argentiina • Brasilia • Uruguay • Togo

PAJAN LOPETUS

Jokainen kirjoittaa lapulle yhden asian, minkä aikoo jatkossa tehdä säästääkseen luonnonvaroja. Laput laitetaan laatikkoon/hattuun tms. Hattua kierätetään uudestaan ympäri ja jokainen valitsee yhden lapun. Jokainen sanoo saamaansa lappuun kirjoitetun lupauksen ääneen.

TYÖPAJAEHDOTUKSET

OMAT KULUTUSVALINNAT – TYÖPAJA TIETOKONELUOKASSA

1-2H

Omilla valinnoilla voi vaikuttaa, koska tehdyt kulutus päätökset ohjailevat tuottajamarkkinoita. Kulutustuotteista valmistetaan myyntiin varsinkin niitä, mitä kysytään ja ostetaan.

Voitte:

- pohtia eettisiä kulutusvalintoja ja suorittaa globaalin kuluttajan ajokortin Eettisen kaupan puolesta ry:n nettisivuilta <http://www.eetti.fi/kouluille>
- tehdä erilaisia ympäristöaiheisia pelejä ja testejä, joita on koottu Luonto-Liiton kulutus.fi -sivuille <http://www.kulutus.fi/pelit-ja-testit/>
- tutustua netissä toimiviin tavarankierrätyspalveluihin. <http://www.kuinoma.fi>
<http://www.netcyclor.fi/>

Jatkakaa työskentelyä Blogi- ja mielipidekirjoitusten tekemisellä tai suunnitelkaa tietoisuuskampanja kulutuksesta.

BLOGI- JA MIELIPIDEKIRJOITUKSEN TEKEMINEN

Nettisivuihin tutustumisen jälkeen ryhmä voidaan jakaa pieniin 2-3-hengen porukoihin, joissa suunnitellaan läpikäydyn aineiston innoittamana oma blogikirjoitus, jossa mieltään omia kulutustottumuksia. Halutessaan kirjoituksen voi julkaista Luonto-Liiton kulutus.fi -sivustolla. Tekstit toimitetaan sivuston päätoimittajalle nelli.turunen@luontoliitto.fi

TIETOISUUSKAMPANJA KULUTUKSESTA

Nettisivujen tutkimisen perusteella ryhmät voivat tehdä julisteen, jossa otetaan kantaa tai tiedotetaan kulutukseen liittyvistä kysymyksistä, esimerkiksi kuluttamisen vähennysvinkkejä. Ideoita voi hakea Nuukuusviikon materiaaleista, kuten vuoden 2010 julistesarjasta "Vähemmän kulutusta - enemmän elämää".

Julistesarjan materiaalit: <http://www.nuukuusviikko.fi/julistenayttely>

Kuluttaja- ja yritys vastuukampanjoita Eettisen kaupan puolesta ry:n sivuilla (teemat): <http://www.eetti.fi/tulemuka>

VASTAMAINOSPAJA – TUTUSTUTAAN VASTAMAINOSTEN IDEAAN JA TEHDÄÄN NIITÄ ITSE

VÄHINTÄÄN 1H

Ideoita ja inspiraatiota voi hakea työpajan materiaaliksi tuoduista lehdistä, jotka sisältävät paljon mainoksia. Ideointi vie yleensä yllättävän paljon aikaa. Pajan vetäjän kannattaa myös miettiä muutama oma idea, joita voi ehdottaa niille oppilaille, jotka eivät keksi itse omaa ideaa. Vastamainoksen työstämistä varten kannattaa varata vähintään 30 minuuttia. Kannattaa myös miettiä, jos parhaat työt lähetettäisiin mukaan mainoskupla-kisaan. Yhteystiedot ja ohjeet www.mainoskupla.fi

Innoitusta ja esimerkkejä vastamainoksista:

Vastamainoksia Luonto-Liiton järjestämästä vastamainoskilpailusta:

<http://www.mainoskupla.fi/>

Vastamainoksia Voima-lehden sivuilla: <http://fifi.voima.fi/blogit/Vastamainokset/5>

Voitte myös pystyttää koululle vastamainosnäyttelyn, jonka voi lainata Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskukselta: <http://www.kierratyskeskus.fi/nayttelyt>

AINEETTOMIEN LAHJOJEN PAJA

30MIN – 1H

Aineettoman lahjan voi antaa kenelle vaan ja se ilahduttaa usein antajaansa ja saajaa enemmän kuin perinteinen tavaralahja.

AINEETON LAHJA VOI OLLA VAIKKAPA:

• aamupala äidille • siivouslahja mummolle • auton imurointilahja isälle • kirjastokäynti tai pyöräretki pikkusisarelle • elokuvailta ystävän kanssa •

Korttipohjan voi toteuttaa tukevalle kartongille kauniista lehtileikkeistä tai kangastilkuista. Kirjoita tai piirrä lahjoitettava asia toiselle puolelle korttia. Aikakauslehdessä tai julisteesta voi myös taitella kirjekuoren lahjakortille. Ideoita lahjoiksi löytyy mm. sivustolta www.hsy.fi/lahja.

VANHASTA UUTTA – KIIERRÄTYSMATERIAALI- TAI TUUNAUSPAJAT

1-2H

Kierrätysmateriaalista voi valmistaa monenlaisia hyödykkeitä. Alla pari sivustoa, joista voi hakea ohjeita.

PUNOMO, käsityönopettajien ohjeita kestävän kehityksen hengessä:

<http://www.punomo.fi/teeitse/sub1/269/627>

KIIERRÄTYSKESKUKSEN ASKARTELUOPAS LUONNONVAROJEN SÄÄSTÄJÄLLE sisältää ideoita ja ohjeita luovaan työskentelyyn.

<http://www.kierratyskeskus.fi/askarteluopas>

REILU KARTTA

1-2H

Oppilaat tutkivat reilun kaupan tarjontaa lähikaupassaan ja suunnittelevat esim. päivän ruokalistan tuotteiden avulla. Lähikaupan ja myös kahviloiden Reilun kaupan tuotevalikoimatiedot päivitetään wiki-pohjaiseen karttaan. <http://www.reilukartta.fi/#!/kaupat>

EKOLOGINEN VELKA – KAUPUNKIKÄVELY

2H

Maan ystävien kaupunkikävelyt tuovat globaalit ympäristökysymykset kaupunkiympäristöön, jossa nuoret viettävät paljon vapaa-aikaa ja tekevät ostoksia. Kaupunkikävely toteutetaan kiertokävelynä, jossa edetään rastilta toiselle keskustellen. Materiaali ladattavissa: <http://www.maanystavat.fi/ekologinenvelka/muut/Kaupunkikävelymateriaalit.pdf>

VAIHTOTORI

3-6H

Työpajan sijaan tämä toimii parhaiten lisämausteena, johon voi osallistua tauoilla yms. Jonkun ryhmän pitää tietysti organisoida tori ja huolehtia siitä koko päivän.

Vaihtotori toimii ”tuo tullessas, vie mennessäs” -periaatteella. Jos tuntuu, että tavarat häviävät ilman valvontaa, voi jokaiselle tavaroita tuovalle antaa kuitin, jonka perusteella hän saa ottaa toisen tavarat. Kouluissa on ollut käytössä malli, jossa kolme tai useamman tavarat tuova saa kaksi vaihtokuponia. Yhden tavarat tuoja saa yhden. Koska kirjoja tulee yleensä paljon, voi olla hyvä jakaa ne omaksi tuoteryhmäkseen. Kirjan tuoja saa siis toisen kirjan tilalle.

ELOKUVAPAJA

30MIN – 2H

Katsotaan yhdessä joku/joitain alla esitetyistä netistä löytyvistä elokuvista ja keskustellaan sen herättämistä ajatuksista.

STORY OF STUFF -ANIMAATIO 20min

Englanninkielinen 20 min filmi kertoo kuluttamisen ja ympäristön tilan välisiä linkeistä:

<http://www.storyofstuff.org/>

Alkuosa löytyy tekstitettyinä suomeksi:

<http://www.youtube.com/watch?v=tM8tYUAWJwQ>

(Jos suomenkielinen tekstitys on kadoksissa, paina cc.)

HEHKULAMPPUHUIJAUS 50 min

Kertoo siitä, kuinka tavara tehdään rikkoutumaan. Valottaa kulutusyhteiskunnan rakenteita:

<http://vimeo.com/29485653>

CONSUMED 53min englanniksi

Kertoo kulutuskulttuurin ihmeellisen tarinan ja siitä, kuinka ihmisen psykologia toimii kulutuskulttuurissa:

<http://documentaryheaven.com/consumed/>

THE DIRTIEST PLACE ON THE PLANET

14min englanniksi

Kertoo kiinan ympäristöongelmista:

<http://documentaryheaven.com/the-dirtiest-place-on-the-planet/>

”KÄNNYKKÄSI TODELLINEN HINTA” -ELOKUVA 50min

kertoo matkapuhelinten tekijöistä ja kierättäjistä. Elokuva on tuotettu osana Make IT fair -hanketta, jonka sivuilta löytyy elokuvasta lisätietoja sekä verkkotehtäviä (<http://www.makeitfair.fi/koulut>) lainaus Eetti ry: gka@eetti.fi tai 044-534 8467

SÄÄDYLLINEN TEHDAS 72min

Dokumentti Nokian eettisen toiminnan asiantuntija Hanna Kaskisen vierailusta Kiinassa yhtiön alihankkijan tehtaalla. Ohjaaja Thomas Balmès, Suomi/Ranska 2004. (saatavilla 31.3.2014 saakka) lainaus Eetti ry: gka@eetti.fi tai 044-534 8467

ONNEA OSTAMATTA -OHJELMASARJA

Onnea ostamatta -ohjelmasarjaan kuuluu seitsemän 5-6 minuutin mittaista kuluusta eri näkökulmista käsittelevää ohjelmaa. Ohjelmat voi katsoa Youtubesta, suorat osoitteet: <http://www.kierratyskeskus.fi/materiaalit/ylakoulu>

Viitteet:

Assadourian, E. (2013) Kestävä elämäntapa. Ss. 113-123. Teoksessa Maailman tila 2013. Onko liian myöhäistä? Gaudeamus.

CO2 raportti - Tietoa ilmastonmuutoksesta. <http://www.co2-raportti.fi/?page=ilmastonmuutos>

Demos Helsinki ja WWF: Onnellisuusmanifesti, 2010

Hyörynen, M. (2013) Ympäristön kannalta haitalliset tuet: Ympäristöministeriön raportteja 13/2013. Saatavissa: http://www.ym.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/Ymparisto2013_Ympariston_kannalta_haitalliset%2810428%29

Hoffren, J. (2008) Aito kehitys kääntyi laskuun 20 vuotta sitten. Tieto ja Trendit 7/2008. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_07_08.html

Ilmasto-opas - Kierrätys ja uudelleenkäyttö voivat vähentää kulutusta ja sen ympäristövaikutuksia. <https://ilmasto-opas.fi/fi/ilmastonmuutos/hillinta/-/artikkeli/8bde6ca5-7802-4c36-a4da-34086e9c5287/kierratys-ja-uusiokaytto.html>

Luonto-Liitto ry: Eettistä elektroniikkaa. http://www.luontoliitto.fi/materiaalit/verkkojulkaisut/luontoliitto_eettista_elektroniikkaa.pdf

Moisio, T., S. Lähteenoja ja M. Lettenmeier (2008). TavaratMIPS - Kodin tavaroiden luonnonvarojen kulutuksen mittaaminen.

Seppälä, J. Ilmo Mäenpää, Sirkka Koskela, Tuomas Mattila, Ari Nissinen, Juha-Matti Katajajuuri, Tiina Härmä, Marja-Riitta Korhonen, Merja Saarinen ja Yrjö Virtanen, (2009) Suomen ympäristö 20/2009, 134 s. Suomen ympäristökeskus (SYKE). Saatavissa verkossa:

<http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=108589&lan=fi>

Starke, L. & Mastny, L. (toim.) (2010) Maailman tila 2010. Kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan. Worldwath-instituutti.

Wright, Timo (2010) Self portrait. Katsottavissa: <http://www.timowright.com/self-portrait/>

WWF (2012) Living planet report 2012, op. Cit note 4. http://www.panda.org/about_our_earth/all_publications/living_planet_report/Alternatives_for_Economy-julkaisu-loyt%C3%BCy_t%C3%A4ilt%C3%A4

<http://toinenmeksiko.org/node/158>

Kaukainen kaatopaikka, E-jätteen matka Suomesta kehitysmaihin löytyy täältä: www.eetti.fi/kaukainenkaatopaikka

Ilmasto-oikeudenmukaisuus

Miksi meidän täytyy toimia aktiivisesti ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi? Mitä epäoikeudenmukaisia piirteitä ilmastonmuutokseen ja sen torjuntaan liittyy? Millaisia paikallisia ja globaaleja toimia tarvitaan ilmastonmuutoksen ratkaisemiseksi oikeudenmukaisesti?

ILMASTONMUUTOS JA GLOBAALI ETELÄ

Maapallon keskilämpötila on noussut 50 vuoden aikana 0,5-0,8 asteella. Keskilämpötilan nousu aiheutuu ilmakehän kasvihuonekaasuista, joista merkittävin on hiilidioksidi. Ihmiskunnan aiheuttamat päästöt lisäävät ilmakehässä luonnostaan esiintyvien kasvihuonekaasujen määrää koko ajan. Nykytahdilla päästöjen kasvaminen voimistaa kasvihuoneilmiötä ja maapallon keskilämpötilan arvioidaan nousevan vuosisadan loppuun mennessä vajaasta kahdesta kuuteen astetta. Tulevaisuudessa keskilämpötilan ennustetaan edelleen jatkavan nousuaan.

Ihmiskunnan aiheuttamia kasvihuonekaasupäästöjä leikkaamalla lämpenemistä voidaan aikaa myöten hidastaa, mutta päästörajoitusten vaikutus tuntuu selvemmin vasta tämän vuosisadan loppupuolella.

Ilmaston lämpeneminen nostaa meren pintaa mm. veden lämpötilan nousun ja jäätiköiden sulamisen vuoksi. Ilmastonmuutoksen seuraukset tuhoavat elämän edellytyksiä globaalisti: äärimmäiset sääilmiöt, kuten tulvat ja myrskyt tuhoavat taloja, tieverkkoa ja muuta infrastruktuuria. Kuivuus ja tulvat tuhoavat peltoja ja satoja. Nämä ilmastonmuutoksen seuraukset koskettavat ihmisiä hyvin eriarvoisesti, sillä myrskyjä, kuivuutta ja tulvia esiintyy enemmän globaalin Etelän alueilla, jossa valmiudet auttaa katastrofeista kärsiviä ihmisiä ovat usein heikot. Usein ilmastonmuutoksesta kärsivillä ihmisillä ei olekaan muita vaihtoehtoja kuin lähteä etsimään turvaa ja humanitääristä apua pakolaisleiriltä. Tätä pakolaisuuden muotoa kutsutaan ilmasto-pakolaisuudeksi.

Eri maat ja alueet tuottavat hiilidioksidia ja muita ilmastonmuutosta aiheuttavia päästöjä eri määriä. Teollisen Pohjoisen osuus ilmastonmuutosta aiheuttavista päästöistä ja toimista on monin verroin globaalia Etelää suurempi. Eri maiden hiilijalanjäljet ovat vääristyneitä. Esimerkiksi Kiina tuottaa valtavasti tavaraa mm. Euroopan ja Pohjois-Amerikan markkinoille,

mutta päästöt lasketaan maan tuottamiksi, koska tehtaat sijaitsevat siellä. Etelän kansalaisjärjestöt ovatkin alkaneet vaatia ilmasto-oikeudenmukaisuutta ja välttävien, epäoikeudenmukaisten rakenteiden purkamista.

MITÄ ON ILMASTO-OIKEUDENMUKAISUUS?

Ilmasto-oikeudenmukaisuuden lähtökohdaksi on tasapuolisuus. Ilmastonmuutoksen hidastamiseen ja siihen sopeutumiseen tähtäävien toimien on oltava oikeudenmukaisia ja niiden avulla on turvattava myös köyhimpien ihmisryhmien elämän mahdollisuudet. Ilmastonmuutoksen uhat ovat vakavia ja koskettavat kaikkia maita, joten myös vastuun päästöjen vähentämisestä on kuuluttava kaikille. Eri maiden historiallinen vastuu ja kyky vähentää päästöjä on kuitenkin oikeudenmukaisuuden nimissä otettava huomioon.

Oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi Globaalilla Etelällä tulisi olla oikeus kasvattaa päästöjä kohtuudella kansalaistensa elinolojen parantamiseksi. Tukea tarvitaan myös köyhyyden vähentämiseksi. Globaalin Etelän kasvihuonepäästöt ovat paikoin merkittävästi kasvaneet, jonka taustalla on pitkälti teollisuuden siirtyminen globaaliin Etelään. Teollisen tuotannon siirtyminen ulkoistaa päästöt globaaliin Etelään, ja yritykset hyötyvät halvasta työvoimasta ja heikommasta ympäristöstä ja työolainsäädännöstä.

Ilmasto-oikeudenmukaisuutta ajavien tahojen päävaatimus onkin, että päästöjä merkittävästi enemmän tuottavan ja historiallisesti tuottaneen teollisen Pohjoisen tulisi olla valmis merkittäviin ilmastotekoihin ja tukea Globaalia etelää ilmastonmuutoksen aiheuttamien ongelmien ratkaisemisessa. Kulutusta ja kasvihuonepäästöjä on vähennettävä Pohjoisessa tarpeeksi nopeasti ja tehokkaasti,

jotta ilmastonmuutos saadaan hallintaan ajoissa ja ilmastonmuutoksen aiheuttamia haittoja globaalissa Etelässä torjuttua. Tämän lisäksi ilmasto-oikeudenmukaisuutta edistetään muuttamalla taloudellisia ja poliittisia rakenteita oikeudenmukaisemmiksi globaalille Etelälle. Globaali Etelä tulisi ottaa vahvemmin mukaan myös ilmastopoliittiseen päätöksentekoon.

Ilmasto-oikeudenmukaisuuden näkökulmasta on tärkeää arvioida myös ilmastonmuutosta ehkäisemään tarkoitettuja toimia kriittisesti. Erilaiset kansainväliseti tuetut toimet voivat aiheuttaa merkittäviä sosiaalisia- ja ympäristöongelmia globaalissa Etelässä. Esimerkiksi vähäpäästöisenä markkinoidun biopolttoaineen tuotanto voi aiheuttaa metsäkatoa, ruoka- ja vesipulaa sekä kiistaa maa- ja vesioikeuksista. (esim. Indonesia ja Etelä-Amerikka) Ydinenergian tuotannon vuoksi avatut uraanikaivokset ja -laitokset aiheuttavat ympäristö- ja terveysongelmia. (esim. Intia) Päästökauppa ja siihen liittyvät kompensatiomekanismit voivat kannusta teollisuutta kikkailuun todellisen päästöjen vähentämisen sijaan, ja metsiensuojeluohjelmien ja patohankkeiden seurauksena on siirretty ihmisryhmiä pois asuinalueiltaan.

Lisätietoja: (<http://www.maanystavat.fi/ekologinenvelka/ilmasto-oik/Ilmasto-oikeudenmukaisuus.pdf>)

MITÄ PITÄISI TEHDÄ?

Kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi on olemassa useita keinoja, joita tulee käyttää rinnakkain. Keinot ulottuvat yksittäisen ihmisen yksittäisistä teoista kansallisiin ja kansainvälisiin lakeihin ja sopimuksiin, joilla rajoitetaan päästöjä ja jaetaan resursseja sekä hyvinvointia oikeudenmukaisesti.

Ilmastonmuutoksen hidastamiseksi huomio on kiinnitettävä taloudellisiin ja poliittisiin rakenteisiin, muutoksiin tuotannossa ja kulutuksessa sekä Etelän ja Pohjoisen välisten materiaalivirtojen määrien tasaukseen. Etelän kansanliikkeiden vaatimuksia ja muita ruohonjuuritason toimi-

joita on tuettava.

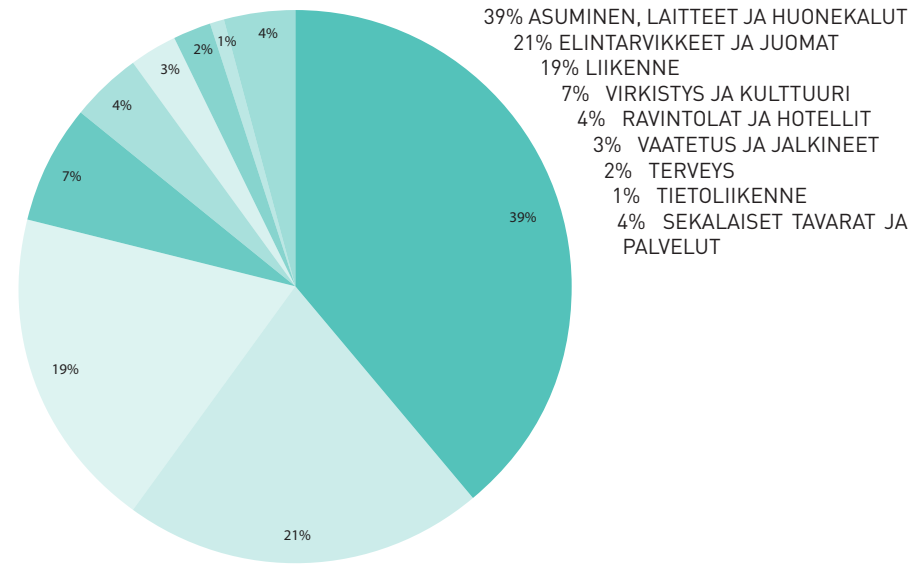
Mahdollisuudet päästöjen vähentämiseksi ovat monet, mutta merkittävä osa niistä jää käyttämättä, koska päästöjen tuottajilla, kuten yrityksillä, ei ole riittäviä kannustimia vähentää päästöjä. Ilmastonmuutoksesta aiheutuvat vahingot vaikuttavat kaikkialla maailmassa pitkällä aikavälillä, mutta päästöjen vähentämisen kustannuksista vastaa useimmiten yksin se, jonka on vähennettävä päästöjä. Yhteiskuntaa kokonaisuutena hyödyttäviä päästövähennyksiä jätetään tämän vuoksi toteuttamatta.

Ongelmaan voidaan puuttua erilaisilla ohjauskeinoilla, jotka jaetaan yleensä taloudellisiin, lainsäädännöllisiin ja vapaaehtoisin ohjauskeinoihin. Myös tutkimus ja koulutus ovat ohjauskeinoja. Poliitikkoja pitäisi kannustaa laatimaan lakeja, ohjaamaan verotusta ja tekemään pitkän aikavälin investointeja, jotta ilmastonmuutos saadaan pysäytettyä ja vähäpäästöinen yhteiskunta ja talousjärjestelmä rakennettua.

Keskeinen poliittinen ratkaisu hallinnon ja koko EU:n tasolla olisi toteuttaa ekologinen verouudistus, jossa verotuksen painotusta siirretään työn verotuksesta luonnonvarojen käytön verotukseen. Myös ympäristölle haitallisten toimialojen tukeminen tulisi lakkauttaa. Yksin Suomessa tuettiin verokevennyksillä vuonna 2011 ympäristön kannalta haitallista energia-sektoria noin 717 milj. eurolla. (Hyöryn 2013).

Suomessa hallitus on sitoutunut antamaan esityksen ilmastolaista. Ilmastolaki velvoittaa hallituksen vähentämään kasvihuonekaasupäästöjä vuosittain. Tutkijoiden mukaan Suomen kaltaisten teollisuusmaiden olisi vähennettävä päästöjään vähintään 40 % vuoteen 2020 mennessä ja vähintään 95 % vuoteen 2050 mennessä kotimaisin toimin, jotta ilmaston lämpeneminen saadaan rajoitettua alle kahden asteen. Vastaava laki on säädetty Ilossa Britanniassa jo vuonna 2008. (http://www.polttavakysymys.fi/mika_ilmastolaki/)

KOTITALOUKSIEN ILMASTOVAIKUTUKSET

Lähde: Ari Nissinen, Suomen ympäristökeskus. 2009

Lähteet:

Hakkarainen, Outi ja Kähkönen, Mira (toim.): Kenen ilmasto? Into 2010.

Nissinen, Ari. 2009: ENVIMAT-hankkeen loppuseminaari esitys: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=100176&lan=fi>

ilmasto.org

<http://ilmasto-opas.fi/fi/>

www.luonnontila.fi

tilastokeskus.fi

www.maanystavat.fi/ekologinenvelka/materiaalit.html

http://ilmasto.org/media/mitatehda/Ilmasto_Esite_Web.pdf

http://www.autoalantiedotuskeskus.fi/ymparisto/autoala_ja_ilmastomuutos

<http://www.gasum.fi/LIIKENNE/Sivut/Ymparisto.aspx>

http://www.skepticalscience.com/arg_ilmaston_lampeneminen_konsensus.htm

Muistilista hiilijalanjäljen keventäjälle

SÄÄSTETTY ENERGIA EI SAASTUTA!

Energian säästö on tarpeen niin kotona kuin teollisuudessakin. Suomessa 78% kasvi-huonekaasujen kokonaispäästöistä on energiasektorin tuottamaa. Suosi sähkösopimuk-sessa uusiutuvilla energialähteillä tuotettuja vaihtoehtoja ja tarkkaile kotisi kulutusta. Puolet kotitalouksista syntyvistä kasvihuonepäästöistä syntyy lämmityksestä, josta 20% on lämpimän veden osuus.

KEVYESTI ETEENPÄIN!

Pyöräillen ja kävellen olet vapaa fossiileista. Suosi kimppakyytejä ja juna-a matkustaes-sasi pidemmälle, sillä lentäminen aiheuttaa runsaasti päästöjä. Liikenteen aiheuttamat päästöt asukasta kohden ovat Suomessa Euroopan toiseksi suurimmat Norjan jälkeen. Tieliikenteen rahtikuljetusten korkeiden päästöjen lisäksi päästöjä lisäävät haja-asutus-alueiden kolminkertaiset päästöt henkilöä kohden tiiviiseen kaupunkialueeseen verrat-tuna. Yhteiskunta voikin vaikuttaa päästöjen vähenemiseen tehokkaasti järkevällä yhdys-kuntasuunnittelulla. Myös vähäpäästöisen raideliikenteen lisääminen on yhteiskunnan tehtävä.

HYVÄÄ JA JÄRKEVÄÄ RUOKAA!

Kotien kasvihuonepäästöistä lähes 20 % liittyy elintarvikkeisiin. Ruuan ilmastovaikutuk-sia vähennetään välttämällä eläinperäisiä tuotteita ja lisäämällä kasvisperäisen ravinnon osuutta, jätteeksi joutuvan ruuan vähentämisellä sekä suosimalla kotimaista luomu- ja lähiruokaa. Merkitystä on myös ruoantuotanto-, valmistus- ja säilytysmenetelmien ener-giatehokkuuden parantamisella sekä ostosmatkojen järjeistämällä. Lisää ruokavink-kejä löytyy ruoka-materiaaleista!

VAARALLISET JÄTTEET!

Kompostoimalla autat myös ilmastoa. Suomessa noin puolet metaanipäästöistä syntyy biojätteen hajoamisesta kaatopaikoilla. Kilo biojätettä tuottaa vähitellen puolisen kiloa metaania, joka on voimakas kasvihuonekaasu. EU-direktiiviin perustuva eloperäisen jätteen kaatopaikkakielto onkin tulossa voimaan vuonna 2016, joten silloin ruokajätteen vieminen kaatopaikalle on myös laitonta. Jos taloyhtiössä ei ole kompostia, ehdota sellaisen hankkimista!

VIELÄ YKSI JUTTU...

Tupakantuotannon takia hävitetään maailmassa vuosittain 200 000 hehtaaria eli noin Helsingin kaupungin alueen verran metsää. Tupakan kuivaaminen vaatii paljon energiaa, joka tuotetaan kehitysmaissa yleensä polttamalla puuta. Säästä puita ja muita lopetta-malla tupakointi.

Työpajat

ALKULÄMMITTELY VAIHTOEHDOT

KESKUSTELU N. 10 MIN

Keskustelu Ilmastonmuutoksesta ja ilmasto-oikeudenmukaisuudesta.

Keskustelun tarkoituksena on herätellä työpajaan osallistujien mielenkiinto ilmasto-oikeudenmukaisuuteen ja liittää työpajan toiminta sen ratkaisumahdollisuuksiin. Keskustelussa osallistujat tuovat esiin tunnistamiensa asioita ja etsivät itse vastauksia ja ratkaisuja. Ohjaaja voi tuoda esiin ilmasto-oikeudenmukaisuuden sisältöjä esille infopakettin pohjalta.

Kysymykset alkukeskusteluun:

1. Mistä ilmastonmuutos johtuu?
2. Mitä ilmasto-oikeudenmukaisuus tarkoittaa?
3. Miten ilmastonmuutosta voidaan torjua?
4. Millä tavalla tuleva työpaja liittyy ilmastonmuutoksen torjumiseen ja ilmasto-oikeudenmukaisuuteen?

MIELIPIDEJANA N. 10 MIN

Siirretään pulpetteja sen verran, että nuoret mahtuvat liikkumaan tilassa vapaasti. Sovitaan, että toisella seinällä on "samaa mieltä" ja vastakkaisella seinällä "eri mieltä".

Nuoret liikkuvat seinien välissä sen mukaan, mitä mieltä ovat väittämästä.

VÄITTÄMÄT:

Ilmastonmuutos vaikuttaa minun elämäni.

Ilmastonmuutos vaikuttaa ihmisten elämään globaalissa Etelässä, esimerkiksi Afrikassa ja Aasiassa. (Miten?)

Minä voin vaikuttaa ilmastonmuutokseen. (Miten?)

Kysy nuorilta, miksi he seisovat siinä missä seisovat, kysy miten? Eri paikoissa seisovat nuoret vastaavat eri tavoilla. Voit täydentää nuorten tietoja tai korjata, jos tulee ihan virheellistä tietoa. Mielipiteet ovat asia erikseen.

PAJAN LOPETUS

KESTO N. 20 MIN

Muodostetaan kolmen-viiden hengen ryhmät. Puolet luokasta on ryhmää A ja puolet ryhmää B. Aikaa annetaan 10 min, jonka jälkeen lait ja vaatimukset kerätään taululle ja verrataan ryhmän A ja B intressejä, onko niissä eroja?

- A) Olette poliittisia päättäjiä ja yritysmaailman johtajia teollisesta Pohjoisesta, jotka saavat tehdä kolme päätöstä; lakia tai sopimusta, joiden tarkoituksena on torjua ilmastonmuutosta ja lisätä ilmasto-oikeudenmukaisuutta.
- B) Olette kansalaisia globaalista Etelästä, ja haluatte torjua ilmastonmuutosta ja edistää ilmasto-oikeudenmukaisuutta. Minkälaisia kolmea päätöstä, lakia tai sopimusta haluatte vaatia maailman päättäjiltä?

TYÖPAJAEHDOTUKSIA POLKUPYÖRIEN KEVÄTHUOLTO

90 MIN

Liikenteen aiheuttamat päästöt asukasta kohden ovat Suomessa Euroopan toiseksi suurimmat Norjan jälkeen. Suomalaiset liikkuvat eniten teillä. Tieliikenteen osuus kaikesta liikenteestä on 88%. Henkilöautot aiheuttavat noin puolet tieliikenteen päästöistä, joka on n. 10% kasvihuonepäästöistä vuosittain. Lihavoinnalla eteenpäin pääsee päästöittä. Laitetaan siis pyörät kevät kuntoon ja osallistutaan samalla ilmastomuutoksen torjumiseen! Polkupyörien keväthuoltovinkit: <http://www.youtube.com/watch?v=Bt6c5QgOqo>

PYÖRÄRETKI LÄHIMAASTOSSA

PUOLIPÄIVÄRETKI

Itse kukin meistä voi vaikuttaa omiin liikkumisesta syntyviin päästöihinsä suunnittelemalla ja järkevöittämällä liikkumistaan. Jos kaikki työmatkat tehtäisiin julkisilla kulkuneuvoilla, kimpakyydeillä, pyörällä tai kävellen, tieliikenteen päästöt vähenisivät jopa 12%. Lähdetään pyöräretkelle ja keskustellaan samalla siitä, mikä yhteys fillaroinnilla on esim. malawilaisten elämään!

Pyöräretken aikana harjoitellaan pyöräilyetikettiä. Mukaan varataan ilmastoystävälliset eväät. Mahdollisuuksien mukaan käydään huoltoasemalla keskustelemassa öljyntuotannon ongelmista (katso kaupunkikävelymateriaalit: Bensa-asema) tai meren rannalla öljy-onnettomuuden mahdollisuudesta.

VIDEO SHELLIN ÖLJYNTUOTANNON ONGELMISTA NIGERIASSA englanniksi:

<http://www.youtube.com/watch?v=ejym4mKelhM&NR=1&feature=endscreen>

SUUNNITTELE JA TOTEUTA ILMASTOKAMPANJA

90 MIN - KOKO YMPÄRISTÖPÄIVÄ

Ilmastomuutos tuhoaa elinoloja eri puolilla maailmaa, josta erityisesti Globaalin etelän heikommassa asemassa elävät ihmiset kärsivät eniten, kun taas rikkaat teollisen pohjoisen pohatat pääsevät kuin koirat veräjältä. On aika ryhtyä tuumasta toimeen. Suunnitellaan oma ilmastokampanja, joka toteutetaan globaalin ympäristöpäivän yhteyteen! Katso kampanjasuunnitteluvinkit materiaalin lopusta!

Vinkkejä ilmastokampanjaan:

- Koulussa voi kampanjoida esim. kasvisruokapäivän puolesta, autoilun ja mopoilun vähentämiseksi, energian säästämiseksi ja kaiken kulutuksen vähentämiseksi. Voitte toteuttaa myös ilmasto-lehden, jossa on pääkirjoitus, haastattelu, uutinen, kolumni ja sarjakuva ilmastomuutoksen eri puolista paikallisella ja kansainvälisellä tasolla.
- Lähiympäristössä voi kampanjoida esim. ottamalla kantaa öljyntuotannon ongelmien ratkaisemiseksi, autoilun vähentämiseksi, kasvisruuan ja luomutuotannon lisäämiseksi esim. levittämällä julisteita, sekä haastattelemalla kauppiasta tai huolto-aseman johtajaa.
- Kunnanvaltuutetuille tai kansanedustajalle voi kirjoittaa sähköpostia, jossa vaatii toimia ilmastomuutoksen ratkaisemiseksi ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi.

Voitte ottaa osaa myös 350.org- kampanjaan (www.350.org). Lähiympäristön suurimmat tuprutajat voi kartoittaa ja vinkata heille parannusehdotuksia.

ILMASTO-ASENNE KAMPANJA!

Ottakaa osaa Luonto-Liiton nuorille suunnattuun ilmastokampanjaan. Sivustolla myös vinkkejä miten voi vaikuttaa erilaisiin ihmisryhmiin ja eri hallinnon tasoilla. Lisätiedot: www.ilmastoasenne.fi.

ÖLJY-ONNETTOMUUS VESISAARISSA

90 MIN

Itämeren ekosysteemi on Atlantin valtameriä haavoittuvaisempi öljyonnettomuudelle. Luonto on karua ja eliöstö erikoistunutta sekä meri on matala ja vähäsuolainen. Erityisen herkkiä alueita ovat Suomenlahti ja Saaristomeri, joiden poukammat ja saaret antavat öljylle enemmän tilaa rantautua kuin suorat rannikot. Työpajassa keskustellaan mahdollisen öljyonnettomuuden vaikutuksista Itämereen ja kokeillaan, miten öljyonnettomuuden sattuessa tehdään puhdistustyötä. Samalla keskustellaan myös öljyntuotannon ongelmista ja energiankulutuksen vähentämisen tarpeellisuudesta. Nuorille annetaan myös tietoa vaikutusmahdollisuuksista Itämeren suojelemiseksi, ilmastomuutoksen torjumiseksi ja ilmasto-oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi.

Ohjeet öljyntorjuntaan vesisaarissa:

<http://www.helsinki.fi/kemia/opettaja/aineistot/ymparistokemiaa/oljyonnettomuus.html> tietoa öljyonnettomuudesta ja sen vaaroista:

<http://www.sll.fi/ajankohtaista/tiedotteet/2004/oljyvaara>

ILMASTOPÄIVÄ & ILMASTO-BILEET

Koululla tai nuoristololla on mahdollista toteuttaa ilmasto-päivä tai viikko, jonka aikana tehdään erilaisia ilmastomuutokseen liittyviä asioita, kuten pyörien tuunausta, laitetaan vähäpäästöistä ruokaa, puhutaan liikkumisesta ja kulutuksesta ylipäänsä, sekä pohditaan, miten koulun tai nuorisotalon päästöjä voitaisiin yhdessä vähentää. Nuoret voivat suunnitella ja toteuttaa myös ilmasto-bileet, joissa huomioidaan ilmasto-asiat esim. ruuassa, sähkönkulutuksessa jne.

ELOKUVAPAJA

ISOJEN POIKIEN ILMASTOPELissä 10min

pohditaan kuluttajan valintojen vaikutusta globaaliin ilmasto-ongelmaan:

<http://www.youtube.com/watch?v=4qYZ6t99hRk>

DO THE MATH käsittelee sitä, kuinka ihmiskunnalla ei ole varaa hyödyntää tunnettuja fossiilisen energian varantoja. (englanniksi) Katsottavissa suoraan netistä: <http://act.350.org/signup/math-movie/>

Englanninkielistä videomateriaalia energiakysymyksistä, myös koko dokumenttifilmi on mahdollista tilata opetuskäytössä näytettäväksi:

<http://www.switchenergyproject.com/>

SHIFT 57min englanniksi

Kahden sisaruksen tarina siitä, mitä voi tehdä ilmastomuutoksen torjumiseksi:

<http://documentaryheaven.com/shift-beyond-numbers-climate-crisis/>

Ruokavalinnat - syömällä maailma paremmaksi?

Mitä globaaleja ja paikallisia ympäristövaikutuksia on ruoantuotannolla?
Mitä sosiaalisia vaikutuksia on ruoantuotannolla?
Mitä on ympäristöystävällistä ja reilua ruokaa?
Miten poliittisilla toimilla voidaan vähentää ruoantuotannon haittoja?

RUOAN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

Runsas kolmannes suomalaisen kuluttajan kaikista ympäristövaikutuksista aiheutuu ruoasta. (Seppälä ym. 2009). Ruoan tuotanto vaikuttaa vesistöjen tilaan, koska se aiheuttaa yli 50% kaikista ravinnepäästöistä. Maataloudesta valuvat ravinteet muuttavat vesissä elävien eliöiden elinolosuhteita. Myös vajaat 30 prosenttia kasvihuonepäästöistä aiheutuu ruoantuotannosta. (Seppälä ym. 2009). Erityisesti naudanlihan tuotanto aiheuttaa runsaasti päästöjä.

Rehevöitymis- ja ilmastomuutosvaikutusten lisäksi ruoantuotanto aiheuttaa maaperän saastumista, eroosiota ja tiivistymistä, sekä monimuotoisuuden hupenemista. Maaperää saastuttavat raskasmetallit ovat pääosin peräisin lannoitteiden epäpuhtauksista, puhdistamolietteestä ja ilmansaasteista. Ne voivat vahingoittaa maan pieneliöitä ja saastuttaa elintarvikkeita. Lannoitteiden tuotantoon tarvitaan myös paljon energiaa, joka kasvattaa tehotuotetun ruuan ympäristökuormaa entisestään. Tiivis viljelysmaa puolestaan vähentää maan pieneliötoimintaa ja viljavuutta, ja vesi virtaa siinä helpommin pois vieden mukanaan maa-ainesta ja ravinteita. (Maaseutupoliittisen työryhmän väliraportti 1996). Monimuotoisuuden kaatoamisen vaikutuksia ei osata täysin arvioida, mutta ne ovat merkittäviä ja peruuttamattomia.

Ruokavalintamme vaikuttavat ympäristön tilaan paitsi Suomessa, myös maan rajojen ulkopuolella. Tuonnin osuus Suomen elintarviketalouden kokonaisympäristövaikutuksista on 30–40 %. Näiden tuotteiden ympäristövaikutukset kohdistuvat tuotintuotteiden tuottajamaihin (Virtanen ym. 2009). Useissa maissa ongelmana voi olla yllä lueteltujen vaikutusten lisäksi usein myös pula makeasta vedestä. Monien viennin kasvatettavien kasvien, kuten teen ja kahvin kasvattaminen kuluttaa paljon vettä (vesijalanjalki.org), joka on pois paikallisesta ruoantuotannosta. Ruoantuotannon ilmastovaikutukset ovat maailmanlaajuisia riippumatta siitä, missä maassa ne tuotetaan.

RUOANTUOTANNON RAKENTEELLISET JA SOSIAALISET ONGELMAT

Ruoantuotanto ja maatalous ovat osa maailmantaloutta. Maataloutta säädellessä erilaisilla kauppapoliittisilla keinoilla, kuten veroilla, tulleilla, vientirajoituksilla ja maataloustuilla. Maatalouden riippuvuus fossiilisista polttoaineista, etenkin öljystä, kytkee ruoantuotannon tiukasti maailmantalouteen. Länsimaat ajavat vapaata kauppaa omille tuotteilleen, mutta suojelevat kotimarkkinoitaan korkeilla tuontitulleilla ja tukevat omia tuottajiaan mittavilla tuotantotuilla. Tämä asettaa globaalin Etelän tuottajat eriarvoiseen asemaan.

Toisaalta globaalissa Etelässä tuotetaan runsaasti tehoviljeltyä ruokaa - kuten soijaa, josta 90% käytetään eläinten rehuksi, sekä nautintoaineita, kuten teetä ja kahvia - teollisen Pohjoisen tarpeisiin. Tuotteiden välittäminen ja usein tuotantokin on suuryritysten hallussa, joten paikallinen väestö ei hyödy viennin tuotosta. Tuotanto globaalissa Etelässä on edullista ja maailmanmarkkinahinnat pidetään alhaalla erilaisilla hintaspekulaatioilla. Pienviljelijät ovat heittelevien maailmanmarkkinahintojen armoilla ja saattavat tehdä merkittäviä tappioita siirtyessään tuottamaan vientilajikkeita. Jos ruoan hinta samalla nousee, saattaa seurauksena olla nälänhätä.

Peltojen raivaamiseksi globaalissa Etelässä on kaadettu valtavat määrät metsiä, esim. Indonesian sademetsistä on enää 5 prosenttia jäljellä, maita on otettu haltuun ja ihmisiä ajettu pois kodeistaan (land grapping). Seurauksena näistä toimista suuri joukko ihmisiä on menettänyt viljelysmaansa, perinteiset elinkeinonsa ja joutunut lähtemään työnhakuun suurkaupunkeihin päätyen slummeihin. Lähes miljardi ihmistä globaalissa Etelässä näkee nälkää. (Kihlström, Ulkoministeriö)

Ruoan tuotantoon liittyy myös sosiaalisia ongelmia. Maataloudessa työskenteleville tulisi turvata inhimilliset

olosuhteet, mutta tämä ei välttämättä toteudu edes Euroopassa, saati kauempana. Maataloustyö onkin maailmalaajuisesti kolmanneksi vaarallisin työpaikka heti kaivosteollisuuden ja rakentamisen jälkeen. Lisäksi maataloustyöntekijöille maksetaan keskimäärin huonompaa palkkaa kuin millään muulla alalla. Joissakin maissa on raportoitu, että yli puolet maataloudessa työskentelevistä ihmisistä on aliravittuja. (Oxfam 2013) Alalla on raportoitu myös suoranaista orjuudesta. Esimerkiksi Nestlen Norsunluurannikolta vuonna 2011 hankkiman kaakaon tuotantoon osallistuneista työntekijöistä neljästä viidesosasta ei saatu tietoja. Myös pakkotyövoiman ja lapsityövoiman käyttöä esiintyi. (Oxfam 2013)

Myös jatkojalostuksessa esiintyy hyväksikäyttöä, joista esille tulleet tapaukset ovat vain jäävuoren huippu. Esimerkiksi ananassäilykkeitä suomalaisillekin kaupaketoille valmistaneella Natural Fruits tehtaassa työskenteli maahan salakuljetettuja paperittomia siirtolaisia ja alaikäisiä lapsia. Tehdas ei maksanut työntekijöille lakien mukaisia minimipalkkoja, teetti pakollisia ylitoita, eikä myöntänyt työntekijöille vuosilomia. Siirtotyöntekijöitä syrjittiin ja he kohtasivat työpaikalla myös väkivaltaa. (Finnwatch 2013)

MITÄ PITÄISI TEHDÄ?

Globaalissa Etelän kansanliikkeiden toimet liittyvät paikallisten viljelijöiden oikeuksien ajamiseen ja ulottuvat vaatimuksiin tuontitullien poistosta. Maailmanlaajuinen pienviljelijäliike Via Campesina lanseerasi Maailman ruokahuippukokouksen yhteydessä vuonna 1996 ruokasuvereniteetin käsitteen. Ruokasuvereniteetti eli ruokaomavaraisuus tarkoittaa oikeutta määrittellä itsenäisesti kullekin alueelle parhaiten sopivan ruoan tuotannon, jakelun ja kulutuksen tavat huomioiden erilaiset ekologiset, sosio-ekonomiset ja kulttuuriset olosuhteet. Liike ajaa ruokasuvereniteettia ratkaisuksi maatalouden ekologisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Pienviljelijäliikkeen aktivoitumisen taustalla oli kritiikki ruokaturva-määrittelyä kohtaan, jonka varjolla oli mahdollista keskittää maailman ruoantuotanto suurille tiloille ja muutamalle monikansalliselle yhtiölle. Via Campesinan julistuksessa korostetaan naisten ja pienviljelijöiden roolia maailman ruokaturvan toteutumiseksi. Maailman kauppajärjestöä (WTO) kritisoidaan siitä, ettei se huolehdi oikeudenmukaisesta kilpailutilanteesta, vaikka se on vapaan kaupan ja markkinoiden puolesta-puhuja. Vaikka kauppa vapautettaisiin kokonaan, tarkoittaen esimerkiksi kaikkien vientitukien poistoa, ei mahdollisuuksia välttämättä syntyisi muille kuin kehitysmaiden keskikokoisille ja suurille, hyvin sijoittuneille tuottajille. Pääpaino tulisi olla yhtäläisten mahdollisuuksien takaaminen maailman yli 500 miljoonalle pienviljelijälle.

Länsimaissa kritiikkiä on kohdistunut esimerkiksi modernin maatalouden riippuvuuteen fossiilista polttoaineista, ekosysteemipalveluiden toiminnan heikentymiseen sekä ruoan tuotannon, käsittelyn, jakelun ja myymisen keskittymiseen muutamille ylikansallisille yrityksille. Ruokasuvereniteetti tarkoittaakin läntisissä maissa usein ruohonjuuritason toimintaa, kuten kumppanuusmaataloutta, ruokaosuuskuntia, yhteisö- ja -kouluviljelmää, tuottajatoreja ja kaupunkiviljelyä, joilla kaikilla uudelleen rakennetaan ja muovataan ruoan kuluttajien ja tuottajien suhdetta ja lisäämään paikallista ruoantuotantoa. (Kihlström)

Ruoantuotannon kestävyys ja oikeudenmukaisuuden takaamiseksi on kehitetty kansainvälisiä järjestelmiä, joista kerrotaan kuluttajalle ympäristömerkeillä. Esimerkiksi Reilun kaupan järjestelmä on luotu parantamaan kehitysmaiden pienviljelijöiden ja suurtilojen työntekijöiden asemaa kansainvälisessä kaupankäynnissä. (Reilu kauppa ry 2013)

Maailman parantajan ruokalista

NAUTI MAAILMA PAREMMAKSI!

Ruoka on osa kulttuuria ja siitä on tarkoitus nauttia. Tiedosta ruokasi tarina ja ole kiinnostunut paikallisesta ruokakulttuurista kotipaikallasi ja matkoilla. Perekahd ruuan alkuperästä ja tuotantotavasta kertoviin merkkeihin ja herkuttele hyvällä omallatunnolla.

LISÄÄ LASVIKSIA LAUTASELLE!

Lastaa kasviksia lautaselle ja säästä viljelypinta-alaa ja maailman vesiä. Globaaleista kasviuonekaasupäästöistä 18 % aiheutuu lihan tuotannosta, päästöjen lisäksi kasvava lihan kulutus lisää rehuntuotantoon käytettävää peltoalaa, vie tilaa paikalliselta ruoantuotannolta ja uhkaa näin myös metsiä. Yhden naudanlihakilon tuottamiseen tarvitaan noin kymmenen kiloa kasvirehua ja 15 400 litraa vettä.

LUOMU EI SAASTUTA!

Luonnonmukainen viljely kuluttaa tavanomaista tuotantoa vähemmän energiaa ja vähentää samalla ympäristön ja myös vesistöjen torjunta-aine- ja lannoitekuormitusta. Esimerkiksi kotimaisen luomuruusikilon tuottamiseen tarvitaan vain noin puolet tehotuotetun ruusikilon vaatimasta energiamäärästä.

LÄHELLÄ TUOTETTUA!

Ruoan kuljetus ympäri maailmaa kuluttaa energiaa, mutta kaupoista ja suoraan lähialueen tuottajilta on saatavissa lähialueiden tuotteita, leipää, säilykkeitä ja kauden vihaneksia. Syksyn sadon säilykkeet pirstävät talvella. Vihannesten lentorahti ulkomailta vaatii kolme kertaa enemmän energiaa kuin vihannesten kasvattaminen Suomessa avomaalla.

KAUSIRUOKA KAUNISTAA!

Satokaudella kannattaa suosia avomaalla kasvaneita kotimaisia kasviksia, talvella esim. kaalia ja porkkanaa. Kasviuonekaasupäästöjä syntyy pohjoisissa oloissa talvikaudella vihannesten kasviuonekasvatuksesta. Pitkien laivakuljetusten osuus koko tuotantoketjun hiilidioksidipäästöistä on useimmiten pieni, joten laivalla tulleet reilun kaupan hedelmät ovat hyvä valinta talvella.

ÄLÄ HEITÄ RAHAA – SIIS RUOKAA ROSKIIN!

Jokainen suomalainen tuottaa kotitaloudessaan noin 20-30 kg ruokahävikkiä vuodessa, joista syntyy yhteensä Suomessa noin 120-160 miljoonaa kg vuodessa. Kodeissa pois heitetyn ruoan arvo on 0,4 miljardia euroa ja se vastaa 100 000:n auton vuosittaisia päästöjä. Lisäksi hävikkiä syntyy kaupoissa ja ravintolasektorilla, mutta vähemmän kuin kotitalouksissa. (Silvennoinen ym. 2012).

TERVEELLISET JA YMPÄRISTÖVASTUULLISET RUOKA-AINEET

VÄLTÄ

- Uhanalaiset kalat • Kasivhuone kasvikset • Lento-koneella tuodut ulkomaiset marjat • Liha • Juustot • Riisi • Pakasteet • Kasvatettu kala • Kanamunat •

HARKITSE

- Pavut • Herneet • Linssit • Soija • Vihannekset •

SUOSI

- Juurekset • Marjat • Hedelmät • Villivihannekset ja yrtit • itse kasvatetut kasvikset • Siemenet • Pähkinät • Kotimainen pieni kala • Marjamehut • Vesi • Pasta • Viljat • Kuivatut tuotteet • Kauden avomaa kasvikset • Peruna • Riista • Sienet •

Lähde: Lähde ympäristövastuullinen lautasmalli: Ekocentria, 2010 ja WWF)

Viitteet:

Kihlström, Laura <http://maailmantalous.net/fi/artikkeli/maailman-ruokaturva-ja-ruokasuvereniteetti>

Lappalainen, Elina (2012) Syötäväksi kasvatetut. Miten ruokasi eli elämänsä - tietokirja tuotantoeläinten hyvinvoinnista Suomessa. Atena Kustannus.

Maaseutupoliittisen työryhmän väliraportti (1996) 4/6. Saatavilla:

http://wwwb.mmm.fi/julkaisut/tyoryhmanmuistiot/muistiot/vi4_main.htm

Oxfam (2013) Behind the brands. Food justice and the "Big 10" food and beverage companies. 166 Oxfam briefing paper. Saatavissa: <http://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/bp166-behind-the-brands-260213-en.pdf>

Reilu kauppa ry (2013) Reilusta kaupasta. Saatavilla: <http://www.reilukauppa.fi/meista/>

Riipi, Inkeri, Kurppa, Sirpa (2013). RUOKULTU - Haasteita ja keinoja kestävän tuotannon ja kulutuksen edistämiseksi ruokasektorilla. MTT Raportti 95. Saatavissa verkossa: <http://jukuri.mtt.fi/bitstream/handle/10024/480822/mttraportti95.pdf>

Saarinen, M., Kurppa, S., Nissinen, A. & Mäkelä, J. toimittaneet (2011). Aterioiden ja asumisen valinnat kulutuksen ympäristövaikutusten ytimessä. Consenv-hankkeen loppuraportti. 97 s. Saatavilla: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=127955&lan=fi>

Seppälä, Jyri, Ilmo Mäenpää, Sirkka Koskela, Tuomas Mattila, Ari Nissinen, Juha-Matti Katajajuuri, Tiina Härmä, Marja-Riitta Korhonen, Merja Saarinen ja Yrjö Virtanen, (2009) Suomen ympäristö 20/2009, 134 s. Suomen ympäristökeskus (SYKE). Saatavilla: <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=108589&lan=fi>

Silvennoinen, Kirsi, Heta-Kaisa Koivupuro, Juha-Matti Katajajuuri,

Lotta Jalkanen, Anu Reinikainen (2012) Ruokahävikki suomalaisessa ruokaketjussa. Foodspill 2010-2012 -hankkeen loppuraportti. MTT Raportti 41. Saatavilla: <http://www.mtt.fi/mttraportti/pdf/mttraportti41.pdf>

Ulkoministeriö: <http://global.finland.fi/public/default.aspx?contentid=237169>)

Virtanen, Y., Hyvärinen, H., Katajajuuri, J.-M., Kurppa, S., Nousiainen, J., Saarinen, M., Sinkko, T., Usva, K., Virtanen, J., Voutilainen, P., Ekholm, P., Grönroos, J., Koskela, S., Väänänen, S. & Mäenpää, I. (2008) Elintarvikeketjun ympäristövastuun taustaraportti. 148 s. Saatavilla:

http://www.laatuketju.fi/laatuketju/www/fi/julkaisut/Microsoft_Word_Ketjuvastuu_15_12__final.pdf

WWF Suomi (2012) Maailma lautasella - Pieniä suuria valintoja ihmisen ja luonnon hyväksi. WWF:n ruokaopas. Saatavissa verkossa: <http://www.fi/mediabank/2688.pdf>

Finnwatch (2013) Halvalla on hintansa. Kaupan omien merkkien vastuullisuus. Saatavilla: http://www.finnwatch.org/images/finnwatch_private_label_web_2_rev.pdf

Työpajat

ALKULÄMMITTELY

Arvo-tietojana ruokavalinnoista. Asetetaan samaa mieltä - eri mieltä laput huoneen eri puolille. Osallistujat asettuvat janalle sen mukaan, mitä mieltä ovat väitteistä.

- Tiedän, missä ruokani raaka-aineet on valmistettu
 - Kasvisruoka on terveellistä
 - Kasvisruoka on hyvää
- Tiedän millaisissa oloissa ruokaeni tuotettu eläin on elänyt
 - En heitä ruokaa roskeihin
- Ruokavalintani vaikuttavat muiden ihmisten elämään

Väitteiden ja niihin nuorten ottamien kantojen kautta saadaan käsiteltyä keskeisiä ruoan kuluttamiseen liittyviä kysymyksiä, joita ovat:

- Älä heitä ruokaa roskeihin. Säästät paitsi luontoa, myös rahaa
- Kasvispainotteinen ruokavalio on hyväksi ympäristölle ja terveydelle
 - Suosi kausiruokaa saat vaihtelua ja ympäristö kiittää
 - Suosi Reilun kaupan luomutuotteita

PAJAN LOPETUS

5-10 MIN

Jokainen kirjoittaa lapulle yhden asian, minkä aikoo jatkossa muuttaa ruokattumuksissaan. Pienetkin lupaukset riittävät. Laput laitetaan laatikkoon/hattuun tms. Kierrätetään hattua uudestaan ympäri ja jokainen valitsee yhden lapun. Jokainen sanoo saamaansa lappuun kirjoitetun lupauksen ääneen.

TYÖPAJAEHDOTUKSIA

VILLIRUOKARETKI JA/TAI KOKKAUS

2-3H

Luonnosta suoraan saatavan ruoan ympäristövaikutukset ovat minimaaliset verrattuna kasvatettuun ruokaan. Keväällä voi toteuttaa villivihannesretken, jonka aikana tutustutaan syötäviin kasveihin ja kerätään niitä ruoanlaitossa käytettäväksi. Kaikille tuttu villivihannes on nokkonen, jolla voi korvata ruokaohjeissa pinaatin. Retkenkin aikana kokattavaksi sopivat helpotekoiset nokkosletut, jos mukaan tulee lättypannu ja valmis lättyaikina. Nokkosta kerätessä tarvitaan hanskat. Villivihanneksia ei tule kerätä koskaan teiden tai peltojen pientareilta tai muilta pölyisiltä paikoilta.

Nokkosen keruuohjeita:

<http://www.arctic-flavours.fi/fi/arktiset+aromit/yrtit/luonnonnyrtit/nokkonen/>

Käsittelyohjeita ja reseptejä luonnonkasvien käyttöön löytyy arktisten aromien tekemästä oppaasta Luonnontuotteiden kerääminen ja käyttö:

<http://www.arktisetaromit.fi/binary/file/-/id/19/fid/396/>

Syksyllä mainiota ympäristöystävän ruokaa ovat marjat ja sienet. Kuten villivihanneksen kohdalla, aina tulee tietää mitä poimii ja syö.

Sienitietoutta: <http://www.arctic-flavours.fi/fi/arktiset+aromit/sienet/>

Marjatietoutta: <http://www.arctic-flavours.fi/fi/arktiset+aromit/marjat/>

Em. sivuilta löytyy myös paljon ruokaohjeita.

KASVISRUOKAKOKKAILU

1,5-2H

Valmistakaa ympäristöystävällistä ruokaa. Tämä tarkoittaa usein kasvisruokaa.

Herkullisia kasvisruokareseptejä on netti pullollaan. Eetti ry:n sivuilla on reseptejä, joiden yhteydessä kerrotaan lyhyesti ruokaan liittyvistä hyvistä valinnoista: <http://eetti.fi/eettinenkokkailu/reseptit>

Ruokaan voi halutessaan ottaa myös veden kulutukseen liittyvän näkökulman. Silloin ennen reseptien valintaa kannattaa käydä tutustumassa eri ruokatuotteiden vesijalanjälkiin netissä: <http://akva.ayy.fi/vesijalanjalki/aterialaskuri2.php>
<http://www.waterfootprint.org/?page=files/productgallery>

KASVIS/LUOMU/REILUNKAUPAN KAHVILA

3-6H PLUS VALMISTELUT ETUKÄTEEN

Työpajan sijaan tämä toimii parhaiten lisämausteena, johon voi osallistua tauoilla. Organisointiin tarvitaan ryhmä, jolla on mahdollisuus suunnitella kahvilan toteutusta hyvissä ajoin, tehdä hankinnat ja huolehtia kahvilalle tarjoilut ja asiakkaiden palvelemisen. Kahvilaa voi pitää esim. oppilaskunta.

Reilun kaupan leivonnaisreseptejä voi hakea esim.:

<http://www.reilukauppa.fi/tuotteet/reseptit/>

Vegaanisia leivonnaisreseptejä voi hakea esim:

<http://chocochili.net/> ja <http://www.vegaaniliitto.fi/kokki.html>

RIPERUOKARESEPTIT

1H

Kotitaloudet heittävät noin 5% ostamastaan ruoasta roskeen ja Suomessa heitetään kaikesta ruoasta roskeen noin 10-15%. Riperuoasta voi tehdä herkkuja. HSY on koonnut reseptejä tänne: <http://www.hsy.fi/fiksu/arjessa/ruoka/Sivut/riperuokia.aspx>
Kouluoloissa riperuoan valmistaminen voi kuitenkin olla vaikeaa, kun ei ole jääkaappia, jonne tähteet kertyisivät samalla tapaa kuin kotona. Jäteteemaa voi koulussa lähestyä pitämällä reseptikilpailun siitä, kenellä on paras riperuokaresepti.

ELOKUVAPAJA

10MIN - 2H

VEGUCATED dokumentti kertoo miten käy, kun kolme New Yorkissa asuvaa lihansyöjää päättää toteuttaa vegaanista ruokavaliota kuusi viikkoa. Elokuva on englanninkielinen ja sen voi hankkia katsottavaksi:

<http://www.getvegucated.com/take-action/host-a-screening/community-screenings-faq/>

RUOAN TULEVAISUUS 53min

BBC:n dokumentti (2009) Kaksiosaisen dokumentin ensimmäisessä osassa tutkitaan mahdollisen kriisin laajuutta. Uhkatekijöitä on lukuisia: väestönkasvu, vaikeasti tuotettavien ruokien, kuten lihan, yltävä kulutus, öljyn hupeneminen ja ennalta-arvaamaton ilmastomuutos. (53min) (suomenkielisinä teksteillä):

<http://www.youtube.com/watch?v=e5UKzTllmeg>

TULEVAISUUDEN UUTiset 16min

(2040) Aiheita mm. jääkarhujen sukupuutto, Päijänteen vesi hittituotteeksi Euroopassa, toukista ruokaa:

16min. http://www.youtube.com/watch?v=M_l3x-M7S0k

MEAT THE TRUTH 1h 11min englanniksi:

Elokuva lihantuotannon ilmastovaikutuksista:

<http://www.youtube.com/watch?v=2uTJsZrX2wI>

Englanninkielinen video ötökkäruoasta, 2h 30min:

<http://www.youtube.com/watch?v=1YrmNeGPMgU>

Lyhyitä (alle 2 minuutin) videoita ruoantuotannosta ylen sivuilla, jotka on tehty ylioppilas-kirjoitusten preppausta varten:

<http://abitreenit.yle.fi/treenaa/lukio/aine/15/83/328/333>

WWF:n animaatio ruoantuotantoon liittyvistä haasteista, englanniksi 2h17min:

<http://wwf.fi/maapallomme/vastuullinen-elamantapa/ruoka/>
(sivun alalaidassa)

Valoa vaatehuoneeseen

Mitä globaaleja ja paikallisia ympäristövaikutuksia on vaatteiden tuotannolla?
Mitä sosiaalisia vaikutuksia vaatteiden tuotannolla on?
Miten yksilö voi vähentää vaatteiden tuotannon synnyttämää kuormitusta?
Miten poliittisilla toimilla voidaan vähentää vaatteiden tuotannon haittoja?

VAATETUOTANNON RAKENTEELLISET JA SOSIAALISET ONGELMAT

Tekstiiliteollisuus on malliesimerkki maailmankaupan rakenteiden epätasa-arvoisuudesta, ekologisen velan ja sosiaalisten ongelmien syntymisestä. Seitsemän prosenttia maailman viennistä koostuu tekstiileistä (Allwood ym. 2006). Globaalina trendinä on, että vaatteet tuotetaan pääosin globaalissa Etelässä ja kulutetaan teollisuusmaissa. Teollisuusmaat ovat vahvemmassa asemassa suhteessa kehittyviin maihin. USA ja EU vaativat vapaata kilpailua kehitysmailta, mutta tukevat samaan aikaan omaa tuotantoaan merkittävästi kansallisilla tuilla, tuontitulleilla ja -kielloilla.

Puuvillan tuotanto kuvaa hyvin tilannetta. Puuvilla on yleisin vaatteissa käytetty tekstiilikuitu. USA:n jakama tuki puuvillanviljelijöilleen on vuosittain noin 3 miljardia dollaria. Tämän tuen turvin USA voi myydä halpaa puuvillaa, joka polkee maailmanmarkkinahintoja. Globaalin Etelän viljelijät, joille valtion tukea ei heru, ovat tästä johtuen hyvin epäoikeudenkäynnissä. 1990-luvulla oli vuosia, jolloin puuvillan hinta oli korkeampi ja sen viljelyyn investointiin mm. Länsi-Afrikassa. Tuon jälkeen puuvillasta saatu hinta ei ole 2010 hintapiikkiä lukuunottamatta kattanut edes todellisia tuotantokustannuksia. Rikkaiden maiden viljelijöilleen maksamat puuvillan tuet ovat johtaneet siihen, että Länsi-Afrikan jo heikommassa asemassa olleet viljelijät ovat köyhtyneet entisestään. (Ander 2011)

Sosiaalista epäoikeudenmukaisuutta lisää vaateiteollisuuden keskittyminen maihin, joissa ympäristö- ja työläinsäädäntö sekä yritystoiminnan sääntely ovat puutteellisia. Työntekijöiden heikosta asemasta johtuvat ongelmat, kuten todella pitkät työpäivät ja heikko palkkaus ovat arkipäivää. Tekstiiliteollisuuteen liittyvät sosiaaliset ongelmat voi tiivistää kolmeen kohtaan (Allwood ym. 2006):

- Kansainväliset yritykset kiinnittävät huomiota yritysvastuuseen ja asettavat alihankkijoilleen eettisiä ehtoja. Pitkien tuotantoketjujen takia näitä on kuitenkin vaikea valvoa ja ongelmia on ollut työaika- ja turvallisuudessa, lapsityövoiman käytössä.
- Suurin osa tuottajamaista määrää työlle minimipalkan, mutta se on usein liian pieni elämiseen. Vaikka työpaikat vaateiteollisuudessa tarjoavat potentiaalisesti väylän parempaan toimeentuloon ja elämään, näin ei läheskään aina kuitenkaan käy.
- Osassa tuottajamaita työntekijöillä ei ole oikeutta järjestäytymiseen ja työoloja koskeviin neuvotteluihin.

Globaalin Etelän vaateiteollisuus on pääasiassa alihankintaa suurille länsimaisille merkkifirmoille ja myymäläketjuille. Kustannusten minimointi on johtanut teollisuuden siirtymiseen yhä köyhempiin maihin, kuten Bangladeshiin, Pakistaniin ja Nepaliin sekä maihin, joissa ay-toiminta on kiellettyä, kuten Kiinaan ja Vietnamiin. Näissä maissa työntekijöiden olosuhteet ovat usein huonot.

Bangladeshin vaateiteollisuuden tilannetta selvitettiin tuoreessa raportissa (Finnwatch 2012). Vaateiteollisuuden työntekijät ovat suurimmaksi osaksi naisia (80%) ja työhön vaateiteilla liittyy usein ihmisoikeusloukkauksia. Suuri rakenteellinen ongelma on palkan riittämättömyys. Minimikuukausipalkka on vain noin 30€, kun elämiseen tarvittaisiin vähintään puolet enemmän rahaa. Myös työpäivät ovat pitkiä, keskimäärin 76 tuntia viikossa. Työolojen parantamista yrittävät työntekijät joutuvat monesti vaikeuksiin ja heidät voidaan erottaa. (Finnwatch 2012)

VAAETTEET JA YMPÄRISTÖ

Vaatteiden tuotannon ympäristövaikutuksista suurin osa kohdistuu tuottajamaahan ja sen ihmisiin. Esimerkiksi puuvillan tuotannossa käytetään paljon vettä, energiaa ja kemikaaleja. Lisäksi viljely kuluttaa maaperää ja vähentää ihmisten mahdollisuuksia viljellä ruokakasveja. Tekokuitujen valmistaminen puolestaan vaatii paljon energiaa ja niiden raaka-aineena käytetään öljyä, joka tuotantoon liittyy usein ongelmia.

Merkittävimpiä tekstiili-teollisuuden liittyviä ympäristökysymyksiä ovat (Allwood ym. 2006):

- Energiankulutus, jonka ympäristövaikutukset riippuvat energiantuotantotavasta. Energiaa kuluu etenkin vaatteita pestessä, tekokuitujen valmistuksessa ja luonnonkuitulankojen kehräämisessä.
- Myrkylliset kemikaalit, jotka voivat vahingoittaa ihmistä ja luontoa. Suurimmat ongelmat syntyvät puuvillan viljelyssä käytetyistä kemikaaleista.
- Vesien kemiallinen saastuminen, joka johtuu tekstiilien valmistukseen liittyvistä käsittelyistä, kuten esikäsittelyistä, värjämisestä ja viimeistelyistä sekä tekstiilien pesemisestä kotona.
- Kiinteät jätteet, joita syntyy etenkin luonnonkuitujen kehräämisestä langaksi sekä käytetyistä vaatteista, joita heitetään pois kiihtyvällä tahdilla.

PUUVILLA

Noin 45 % kaikista tekstiilikuiduista on puuvillaa. Puuvillaa suositetaan luonnonkuituna, mutta sen tuotantoon liittyy monenlaisia ympäristö- ja sosiaalisia ongelmia.

Lähes puolet puuvillasta on peräisin USA:sta ja Kiinasta. Puuvillaa tuotetaan paljon myös Intiassa ja Uzbekistanissa, joista etenkin jälkimmäisissä lapsityövoiman käyttö on yleistä. (Ander 2011) Maapallon viljelyalasta noin 2,5% kasvaa puuvillaa (Naturalfibre 2009). Puuvillan peltoalan lisääminen ei ole suotavaa, sillä peltoa

tarvitaan ennen kaikkea ravintokasvien kasvatukseen. Puuvillan viljelyn ympäristöongelmat liittyvät keinokasteluun sekä runsaaseen lannoitteiden ja torjunta-aineiden käyttöön.

Yli puolta maailman puuvillapelloista keinokastellaan. Keinokastelun takia vesistöt saattavat kuivua ja maaperä suolaantua. Esimerkiksi Uzbekistanissa käytetään keskimäärin 9200 litraa vettä (45 kylpyammeen tilavuus) puuvillakilon tuottamista kohden (Water footprint network). Alueella sijaitsee kenties tunnetuin esimerkki keinokastelun aiheuttamista ongelmista: Araljärvi ja sen jokisuiston ekosysteemit ovat lähes tuhoutuneet keinokastelun ja teollisuuden takia. Maa Araljärven ympäristössä on saastunut ja ihmiset, jotka asuvat järven alueella kärsivät makean veden pulasta ja monista terveysongelmista. Maan suolapitoisuus tuhoaa alueen sadot.

Puuvillan viljelyssä käytetään lannoitteita enemmän kuin muussa viljelyssä. Niinpä myös ravinnepäästöt pelloilta vesistöihin ovat suuria. Tehoviljelyn takia maaperä kuluu ja köyhtyy. Puuvilla on altis myös kasvisairauksille ja tuhohyönteisille, ja torjunta-aineita käytetään paljon. Ne sisältävät ympäristölle ja työntekijöille vaarallisia aineita, kuten raskasmetalleja ja luonnossa hajoamattomia klooriyhdisteitä. Aineet voivat aiheuttaa vakavia sairauksia ja johtaa jopa kuolemiin. Torjunta-aineiden kaupitteluun on liittynyt maanviljelijöiden hyväksikäyttöä, kun heille on myyty velaksi aineita, jotka eivät tehoa tuhohyönteisiin. Intiassa moni perhe on menettänyt terveytensä ja omaisuutensa torjunta-ainelankojen ja menetettyjen satojen vuoksi. (Lisätietoja: 100% cotton: http://www.youtube.com/watch?v=ol9LhGQJQ_w)

Raakapuuvilla kehrätään langoiksi ja kudotaan kankaaksi, joka valkaistaan ja värjätään. Myös kaikissa näissä vaiheissa käytetään erilaisia kemikaaleja ja kulutetaan runsaasti vettä. Monin paikoin jätevesien käsittely on puutteellista ja myrkyttää hupenevia vesistöjä.

KEINOKUIDUT

Myöskään synteettisten kuitujen tuotanto ei ole ongelmatonta. Synteettisiä teko-kuituja ovat mm. polyesteri, polyamidi, akryyli, polypropeeni ja elastaani. Synteettisten kuitujen osuus kaikista tekstiileistä on noin 35 % ja se on jatkuvasti kasvanut. Eniten tuotetaan polyesteriä, jonka osuus on yli puolet synteettisistä kuiduista. Tekokuidut valmistetaan maaöljyn jalostustuotteista. Öljytuotannon ympäristöhaitat ja uusiutumaton raaka-aine ovat tekokuitujen rasitteena, mutta toisaalta hyvin vähäinen osa öljystä käytetään tekstiilien raaka-aineisiin.

Tekokuitujen jalostuksessa käytetään erilaisia apu- ja lisäaineita. Osa niistä on ympäristölle haitallisia, esimerkiksi polyesterin valmistuksessa käytettävä myrkyllinen metallipohjainen antimoni. Tuotanto on aiemmin keskittynyt Yhdysvaltoihin, Japaniin ja Eurooppaan, mutta Kaukoidän osuus on voimakkaassa kasvussa. Siellä ympäristönormit ovat löysemät kuin Euroopassa.

Tekokuitujen valmistus kuluttaa enemmän energiaa kuin puuvillan valmistus, ja tehtaista pääsee ilmaan haihtuvia orgaanisia yhdisteitä ja typen oksideja. Tekokuitujen kierrätys on hankalaa, kun taas luonnonkuituja voidaan kierrättää ja jätteenä ne maatuva. Toisaalta tekokuidut lisäävät luonnonkuitujen kestävyyttä ja vaatteiden käyttöikää.

KANKAIDEN KÄSITTELYT

Textiilien esi- tai viimeistelykemikaaleilla muokataan kankaalle haluttuja ominaisuuksia, kuten vanumattomuutta, rypistymättömyyttä, homeensuojaa ja lianhylki-vyyttä. Viimeistelyä käytetään enemmän luonnonkuitujen kuin tekokuitujen valmistuksessa. Käsittelyt lisäävät tekstiilien käyttöikää (poikkeuksena mm. farkkujen kivipesu, joka on aiheuttanut myös vakavia terveysongelmia työntekijöille), mutta esimerkiksi goretex vapauttaa luontoon joutuessaan haitallisia yhdisteitä, jotka voivat aiheuttaa ongelmia eliöiden kehitykseen,

lisääntymiseen ja järjestelmien toimintaan. Näiden pefluorattujen yhdisteiden on osoitettu kertyvän maksaan sekä aiheuttavan kilpirauhasen vajaatoimintaa, joka voi raskauden aikana johtaa moniin lapsen kehitystä koskeviin ongelmiin. Myös tuotetextiileistä on tullin pistokokeissa löytynyt sallitut raja-arvot ylittäviä pitoisuuksia erilaisia kemikaaleja.

Lisätietoa kivipesun aiheuttamista terveysongelmista:

<http://www.vihreatvaatteet.com/farkkujen-vaaralliset-viimeistelyt/>

Lisätietoa pefluoratuista yhdisteistä:

http://www.wwf.fi/wwf/www/uploads/pdf/factsheet_edited_perfluorinatedchemicals_sep05_kaannos.pdf

MITÄ PITÄISI TEHDÄ?

Hyvä keino vähentää vaatetuotannon aiheuttamia haitallisia vaikutuksia ympäristölle ja ihmisille niiden tuottajamaissa, on vaatia asiallista tietoa niiden alkuperästä ja tuotantotavasta. Kaupassa kannattaa kääntyä myyjän puoleen ja suosia liikkeitä, joissa myyjä kykenee kertomaan ostajalle vaatteiden alkuperästä ja tuotanto-olosuhteista. Vaatebrändit myös panostavat maineeseensa, joten jos tietoa ei ole saatavilla, kannattaa asiasta huomauttaa kaupassa.

Yritykset voivat osoittaa seuraavansa toimintansa vaikutuksia laatimalla julkisen linjauksen, jossa julkaisevat omat velvollisuutensa, sitoumuksensa ja odotuksensa. Ne voivat myös sitoutua noudattamaan Due diligence (=huolellisuusvelvoite) -periaatetta kaikessa toiminnassaan tunnistaen, ehkäisten, lieventäen ja raportoiden negatiivisista vaikutuksistaan ihmisoi-keuksien toteutumiseen. (Finnwatch 2012)

Järjestöjen ja kansalaisten yhteisillä kampanjoilla on vaikutusta, ja niihin kannattaa osallistua. Kansainvälinen Clean Clothes -kampanja yhteistyötahoineen sai suuren joukon vaatetuottajia sitoutumaan tehtaidensa turvallisuuden parantamiseen Bangladeshissä (Clean clothes campaign 2013).

Vastuullisen vaateostajan muistilista

EETTISTÄ JA EKOLOGISTA

Suosi pellavaa, lyocelia, hamppua ja luomupuuvillaa. Sertifikaatit kertovat onko vaate tuotettu ympäristöystävällisesti ja eettisesti. Sertifikaatteja voi tutkia internetistä : <http://www.vihreatvaatteet.com/ymparistomerkit/>

HANKI LAATUA TARPEESEEN!

Muuttuva muoti ja tehokas mainonta luovat jatkuvasti uusia tarpeita vaatteiden ostolle, ja vaatekaappia uusitaan vaikka mitään ei puuttuisikaan. Osta vain, kun oikeasti tarvitset ja panosta laatuun. Laadukas vaate kelpaa myös kierrätykseen.

PIDÄ VAATEISTASI HYVÄÄ HUOLTA!

Vaateen käyttöikä voi pidentää pesemällä ja huoltamalla sitä ohjeiden mukaisesti. Myös korjaamalla ja tuunaamalla pidennät vaateen käyttöikää.

MAAILMA ON VAATTEITA PULLOLLOAN!

Kirpputorit tarjoavat runsaasti uusintamuotia ja nostalgisia kuoseja. Vaatteiden vaihtolassa kierrätät omat lempivaatteesi ja saat uusia tilalle ystävien kesken

Viitteet:

Aalto, K. (1998) Vaatteiden käytön ja hoidon ympäristövaikutukset. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Ander, G. (2011) Puuvillan likainen tarina. Like.

Antikainen, E., Kauranen, O., Lampinen, J. & Ojanen, M. (2009) Yritysten yhteiskuntavastuu. Tampereen yliopisto: Sosiaalipolitiikan ja sosiaaliturvan laitos Saatavissa: <http://www.uta.fi/laitokset/sospol/soha/soha2/yritys.htm>.

Allwood J.M., Bocken N., Laursen S. E. and Malvido de Rodriguez C. (2006). Well Dressed? The Present & Future Sustainability of Clothing & Textiles in the UK, Cambridge: University of Cambridge, Sustainable Manufacturing Group, Institute for Manufacturing. Saatavissa: <http://www.ifm.eng.cam.ac.uk/resources/sustainability/well-dressed/>

Cleanclothes (2013) We made it! - Global Breakthrough as Retail Brands sign up to Bangladesh Factory Safety Deal. Saatavissa: <http://www.cleanclothes.org/news/press-releases/2013/05/16/global-breakthrough-as-retail-brands-sign-up-to-bangladesh-factory-safety-deal>

Finnwatch (2012) Menetetty vallankumous? Ihmisoikeusloukkaukset arkipäivää Bangladeshin tekstiiliteollisuudessa työskenteleville naisille <http://www.finnwatch.org/images/bangladeshweb.pdf>

Herala, Virpi (2009) Vaatteiden valmistuksen ympäristövaikutukset ja kuluttajan suhtautuminen ekologiseen vaatteeseen. Case Icepeak. Lahden ammattikorkeakoulu. Tekstiili- ja vaateustekniikan opinnot, 60 sivua.

Naturalfibres (2009) Cotton. Saatavissa: <http://www.naturalfibres2009.org/en/fibres/cotton.html>

Ristolä, P. (2009) Yritysten yhteiskuntavastuu - edistystä vai silmänlumetta? Maailmantalous. Saatavissa: <http://www.maailmantalous.net/?q=fi/node/91>.

Talvenmaa, P. (2002) Tekstiilit ja ympäristö. 2. uudistettu painos. Kainuu: Arkkipaino.

<http://www.vihreatvaatteet.com/75-tekstiilijätteestä-kaatopaikalle/>

Water footprint network. Product gallery. Saatavissa: <http://www.waterfootprint.org/?page=files/productgallery>

Työpajat

ALKULÄMMITTELY

N. 10-15MIN

Arvo-tietojana vaatteista ja niiden kuluttamisesta. Asetetaan samaa mieltä - eri mieltä laput huoneen eri puolille. Osallistujat asettuvat janalle sen mukaan, mitä mieltä ovat väitteestä.

- tiedän, missä paitani raaka-aine on valmistettu
- ostan vaatteita kirpputorilta
- muotivirtaukset vaikuttavat valintoihini
- kysyn kaupassa vaateen tuotantotapaa ja alkuperää
- vaatteissa minulle on tärkeintä mukavuus, ei trendikkyys ja muodin mukaisuus
- vaatteideni teossa on käytetty lapsityövoimaa

Väitteiden ja niihin nuorten ottamien kantojen kautta saadaan käsiteltyä keskeisiä vaatteiden tuotantoon ja kuluttamiseen liittyviä kysymyksiä, joita ovat:

- Vaatteiden tuotannossa ympäristökysymysten lisäksi keskeisiä ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymykset kuten työntekijöiden olosuhteet.
- Kuluttajan on usein lähes mahdotonta arvioida ostamansa vaateen aiheuttamaa ympäristökuormitusta, sillä tietoa on vaikea saada. Määrästä laatuun siirtyminen kannattaa kuitenkin aina.
- Paljon voi kuitenkin tehdä omilla valinnoilla: esimerkiksi hankkia pitkäikäistä, korjata vanhaa ja kysellä vaatekaupassa vaatteiden alkuperästä.

PAJAN LOPETUS

5-10MIN

Jokainen kirjoittaa lapulle yhden asian, minkä aikoo jatkossa tehdä vaatteiden kulutukseensa liittyen. Laput laitetaan laatikkoon/hattuun tms. Kierrätetään hattua uudestaan ympäri ja jokainen valitsee yhden lapun. Jokainen sanoo saamaansa lappuun kirjoitetun lupauksen ääneen.

TYÖPAJAEHDOTUKSIA

VAATTEIDEN KORJAUS/TUUNAUSTYÖPAJA

1H - 2H

Vaatteita voi muodistaa monella tapaa, eikä uusia vaatteita aina tarvitse hankkia. Vanhoja vaatteita voi yhdistellä uusiksi tai paikata näyttävällä koristeella uudenveroiseksi. Esimerkiksi T-paidan tuunauksessa vanha paita uudistuu yksinkertaisesti kiinnittämällä siihen toisesta vanhasta paidasta tai muusta kankaasta leikattu kuva. Tuunausvinkkejä löytyy internetistä paljon. Hyviä ohjeita löytyy mm. Punomon sivuilta:

<http://www.punomo.fi/teeitse/sub1/269/627>

Voi myös pyytää osallistujia tuomaan kotoa rikkinäisiä vaatteita kuten reikäisiä sukkia tai napittomia paitoja ja pitää korjaustalkoot. Korjaustekniikoita esitellään täällä:

<http://www.punomo.fi/teeitse/sub2/269/627/630>

KIRPPU- TAI VAIHTOTORI

VÄHINTÄÄN 3H

Kirpputorin järjestäminen on varmasti jokaiselle tuttu ja toimiva idea. Luokalla tai jokaisella halukkaalla ryhmällä voi olla omia pöytiä. Voi myös toimia vaihtotorina (ks. ohjeet s.10).

KAMPAJOINTI EETTISEMMÄN VAATETUOTANNON PUOLESTA

1H - KOKO PÄIVÄ

Osallistukaa kampanjaan eettisemmän vaatetuotannon puolesta. Puhtaat vaatteet -kampanjan sivustolta löytyvään kampanjaoppaaseen on koottu erittäin hyvä tietopaketti vaatteen tuotantoon liittyvistä sosiaalisista ongelmista. Sivulta 19 eteenpäin löytyy ohjeita siitä, mitä itse kukin voi tehdä. Näitä asioita voisi toteuttaa pajassa.

Kampanjaopas: www.puhtaatvaatteet.fi/materiaali/

KASVIVÄRJÄYSTÄ

VÄHINTÄÄN 2H

Ideana on kokeilla miten vaatteita tehtiin ennen globaaleja markkinoita omavaraistaloudessa.

Ohjeita voi katsoa täältä:

<http://kasvivarjays.nettisivu.org/>

<http://www.saunalahti.fi/rantai/varjaysframe.html>

VAATTEIDEN EETTINEN VALMISTAMINEN - TYÖPAJA TIETOKONELUOKASSA

1-2H

Tutustukaa vaatteen tuotannosta kertovaan materiaaliin, peleihin ja videoihin. Netin sivuihin tutustumisen jälkeen työskentelyä voidaan jatkaa esimerkiksi blogi- ja mielipidekirjoituksen tekemisellä pienryhmissä. Halutessaan kirjoituksen voi julkaista Luonto-Liiton kulutus.fi -sivustolla. Tekstit toimitetaan sivuston päätoimittajalle nelli.turunen@luontoliitto.fi. Vaihtoehtoisesti ryhmä voi toteuttaa tietoisuuskampanjan vaatteen tuotannon kysymyksistä. Katso lisää vinkkejä kampanjointiin "Kampanjointi eettisemmän vaatetuotannon puolesta" -työpajasta.

MADE IN SADEMETSÄ -SIVUSTO, jossa tietoa eri tuotteiden alkuperistä pelin muodossa <http://www.kulutus.fi/madeinsademetsa/>

BLOGIKIRJOITUS, joka avaa vaatetuotannon kuluja ja hyötyjä: <http://uusimusta.squarespace.com/etusivu/2010/11/11/mista-viiden-euron-paidan-hinta-koostuu.html>

Globaalin kuluttajan ajokortissa on paljon hyvä tehtäviä, esim. vaatteen tuotannossa työskentelevien ihmisten näkökulmasta: <http://www.globaalikuluttaja.fi/tehtavat3#block-webform-client-block-52>

ELOKUVAPAJA

MENETETTY VALLANKUMOUS VIDEO 8min

Ruotsin Swedwatchin tekemä video kertoo Bangladeshin vaatetyöläisten olosuhteista suomeksi: <http://vimeo.com/41136296>

VAARALLINEN VAATE /FASHION VICTIMS 52min tekstitys suomeksi

Saksalaisen Inge Altemeierin dokumentti vaateteollisuuden varjopuolista niin länsimaisille kuluttajille ja työntekijöille kuin kehitysmaiden työntekijöillekin. Lainattavissa Eettisen kaupan puolesta ry:stä, gka@eetti.fi tai 044-534 8467.

BEHIND THE SWOOSH VIDEO 20min

Dokumentti, jossa kaksi amerikkalaisita kokeilee elämää Indonesiassa Niken vaatetyöläisten palkalla eli noin eurolla (englanniksi): <http://documentaryheaven.com/behind-the-swoosh/>

Piirretty filmi farkkujen elinkaaresta 3h 30min englanniksi

<http://www.youtube.com/watch?v=k4Y7EWEnaTk>

Lähiluonto - virkistuksen ja hyvän olon lähde

Miksi kannattaa luoda ja ylläpitää nuorten suhdetta luontoon ja lähiympäristöön?
Millaisia positiivisia vaikutuksia luonnolla on ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin?
Miten luontosuhde voi vaikuttaa nuorten asenteisiin suhteessa globaaliin ympäristö- ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen?

LUONNON EKOSYSTEEMIPALVELUT

Ekosysteempipalveluiden näkökulmasta kaupunkien lähiluonnolla nähdään olevan suurin arvo sen tuoman virkistuksen kautta: Luonnossa on hyvä rauhoittua ja ladata akkuja. Luonnon virkistysvaikutuksen lisäksi on kuitenkin syytä muistaa, että lähiluonto on osa muitakin ekosysteempipalveluita, kuten materiaalien kierrätystä, veden puhdistusta ja ilman kaasutasapainon säätelyä. Nämä palvelut mahdollistavat ihmisten elämän maapallolla.

Kaupungeissa on paljon ihmisen asfaltoimaa ja betonoimaa pintaa, joka vähentää ekosysteempipalveluiden toimintaa, mutta silti niillä on yllättävän suuri vaikutus myös kaupunkiseuduilla. Esimerkiksi Tukholmassa on laskettu, että läänin maapinta-alan metsät ja muu kasvillisuus riittivät sitomaan 17% alueella tuotetuista hiidioksidipäästöistä (Jansson & Nohrsted 2001, Niemelän ym. 2010 s. 213 mukaan). Kaupunkialueilla myös vesien säätelypalvelut, kuten tulvahuippujen tasaaminen ovat tärkeitä: jos vesi pääsee imeytymään maaperään, se vähentää tulvia. Lisäksi merkitystä on pölytyspalveluilla. Ilman mehiläisten, kovakuoriaisten, perhosten ja muiden pienten työläisten panosta kaupunkien viheralueiden ja viljelyalojen kasvillisuus olisi uhattuna (Nabbman & Buchmann 2002, Niemelän ym. 2010 s. 216 mukaan).

LUONTO VAIKUTAA

Luonnolla on monia myönteisiä vaikutuksia ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, mutta myös sosiaaliseen kanssakäymiseen. Näitä vaikutuksia ei kuitenkaan voi saada, jos yhteys luontoon puuttuu. Omasta lähiympäristöstä huolehtiminen ja lähiluonnon olemassaolo onkin tärkeää paitsi viihtyvyyden, myös hyvinvoinnin näkökulmasta.

Luonnon vaikutus vähentää tutkitusti negatiivisia tunteita. Kokoomatutkimuksessa, jossa vertailtiin 25 tutkimuksen

tuloksia, osoitettiin selvästi, että kielteiset tuntemukset kuten viha, väsymys ja surullisuus vähenivät selvästi, kun ihmiset kävelivät tai juoksivat luonnossa verrattuna samaan toimintaan muussa ympäristössä. (Bowler ym. 2010)

Myös luonnon fyysisistä vaikutuksista on tehty paljon tutkimuksia. Näissä näyttö ei ole yhtä aukotonta kuin psyykkisten vaikutusten kohdalla, mutta esimerkiksi Philadelphiaistutkimuksessa luontoa sisältävän ikkunanäkymän omaavien potilaiden todettiin tarvitsevan sairaalassa vähemmän kipulääkkeitä ja toipuvan nopeammin kuin seinänäkymää katselevien potilaiden (Ulrich 1984). Korealaisessa tutkimuksessa vertailtiin työtyytyväisyyttä ja stressitasoja ihmisillä, joiden työtilan ikkunasta näkyi tai ei näkynyt puita. Ne ihmiset, joilla oli näkymä puiseen ympäristöön, tunsivat huomattavasti vähemmän stressiä ja olivat tyytyväisempiä työhönsä kuin ne, joiden ikkunasta ei näkynyt luontoa. Mukana oli 931 toimistotyöntekijää. Ikä, sukupuoli tai työn laatu eivät vaikuttaneet tuloksiin. (Shin 2007)

Japanissa puolestaan metsässä 15 minuuttia kävelleiden koehenkilöiden (stressihormoni) kortisolin taso ja verenpaine olivat alhaisemmat, pulssi hitaampi, parasympaattinen hermosto aktiivisempi ja sympaattinen hermosto rauhallisempi kuin kaupunkiympäristössä kävelleillä koehenkilöillä. (Park ym. 2010) Luonnon vaikutuksesta stressitasoihin on tutkimustuloksia myös suurilla aineistoilla. Hollannissa tehdyssä 345 000 asukasta koskeneessa tutkimuksessa huomattiin, että asukkailla, joiden asuinalueilla on enemmän puistoja, peltoa ja muuta vihreää aluetta, on vähemmän ahdistuneisuushäiriöitä.

Luonnolla on vaikutuksia myös yksilöä laajemmin ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja yhteisöiden toimintaan. Amerikkalaisissa tutkimuksissa selvitettiin vihreiden alueiden vaikutusta ihmisten aggressiivisuuteen: Ihmiset, jotka asuivat asunnoissa, joista näkyy vain betonia ja asfalttia, ilmoittivat kokevansa enemmän väkivaltaisia tunteita kuin ihmiset, jotka asuivat muuten samanlaisissa taloissa sa-

malla alueella, mutta joiden ikkunasta näkyi puita. (Kuo & Sullivan 2001a). Vihreän ympäristön puuttumisen ja aggressiivisten tunteiden yhteys näkyy myös rikostilastoissa. Toisella amerikkalaisella vähävaraisella asuinalueella tehdyssä tutkimuksessa huomattiin, että varkaudet, autovarkaudet ja asunomurrot ovat vähäisempiä niissä rakennuksissa, joissa on ympärillä puita ja ruohoa. Asukkaat, joiden asuntojen ympärillä oli paljon kasvillisuutta, tekivät 52% vähemmän rikoksia [48% vähemmän irtaimistoon liittyviä rikoksia ja 56% väkivaltarikoksia] verrattuna asukkaisiin, jotka asuivat taloissa, joiden ympärillä ei ollut kasvillisuutta. (Kuo & Sullivan 2001b)

Luonnon merkitystä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden luomisessa tukee mm. Rochesterin yliopiston opiskelijoille tehty tutkimus. Opiskelijat jaettiin kahteen ryhmään, joista toiselle näytettiin kaupunkimaisemia ja toisille luonnon maisemia, jonka jälkeen heille esitettiin kysymyksiä heidän tuntemuksistaan ja sosiaalisista tavoitteistaan. Opiskelijat, jotka olivat nähneet diaesityksen luontokuvia, kannattivat enemmän altruistisia muihin ihmisiin liittyviä tavoitteita, kuten syvien ja merkityksellisten ihmissuhteiden tärkeyttä ja yhteiskunnan hyväksi toimimisen tärkeyttä. Opiskelijat saivat myös 5 dollaria, jonka käytöstä he saivat päättää. Luontokuvia katsoeivat olivat rahan suhteen anteliaampia kuin kaupunkikuvia katsoeivat opiskelijat. Kaupunkikuvat synnyttivät opiskelijoissa enemmän itsekkeisiä tavoitteita, kuten taloudellisen menestymisen ja toisten ihailun kohteeksi tulemisen tärkeyttä. Tutkimuksessa selvitettiin myös huonekasvien ja anteliaisuuden välistä suhdetta. Työhuonemaisessa tilassa olleet 5 huonekasvia saivat koehenkilöt toimimaan anteliaammin kuin kasvittomassa tilassa 5 dollarin jakamisesta päättäneet ihmiset. (Weinstein ym 2009)

Vaikuttaisi siis siltä, että vihreämmät ympäristöt lisäävät psykikkistä ja fyysistä hyvinvointia sekä sosiaalisesti suotuisampaa käyttäytymistä, ja vähentävät sosiaalisia toimintahäiriöitä. Yhteys luontoon voikin ehkä auttaa ihmisiä olemaan ter-

veempiä, onnellisempia ja myös parempia ihmisiä.

LUONTOKOKEMUKSET JA YMPÄRISTÖÄ SÄÄSTÄVÄ TOIMINTA

Luontokokemukset ovat tärkeitä myös luonnon suojelun kannalta. Tutkittaessa ympäristön puolesta aktiivisesti toimivien ihmisten taustoja on huomattu, että heidän taustallaan vaikuttaa yksi yhteinen tekijä: lapsuuden luontokokemukset. Esimerkiksi viidenkymmenen ympäristöaktivistin haastatteluissa heitä motivoivista tekijöistä kaksi eniten mainintoja saanutta vaikuttajaa olivat myönteiset lapsuuden ja nuoruuden aikaiset luontokokemukset ja perheen antama esimerkki. (Chawla 1998, 1999). Sveitsiläisessä 1700 ihmisen survey -tutkimuksessa puolestaan havaittiin, että tieto ympäristöasioista ei ennustanut ympäristömyönteistä toimintaa, mutta luontokokemukset näyttivät vaikuttavan siihen (Finger 1994).

Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikka ympäristön puolesta aktiivisesti toimivilla ihmisillä näyttäisi olevan usein luontokokemuksia, tämä ei tarkoita, että luontokokemukset aina johtaisivat ympäristöaktiivisiin aikuisena. Myös monien ”tavallisten” ihmisten nuoruusmuistoihin kuuluu luontokokemuksia. (Bixler, Floyd, & Hammitt, 2002)

Vain harvalla [14 tutkituista 34 tapaus-tutkimuksesta] ympäristökasvatusohjelmalla näyttäisi olevan vaikutusta kasvatettavien toimintaan (Leeming ym. 1994 Gifford & Sussamin 2012, s. 71 mukaan). Tämä saattaa johtua siitä, että ympäristö-opetus tapahtuu usein luokassa, kun vaikutusta toimintaan on mitä luultavimmin ennen kaikkea oppilaiden omilla suorilla luontokokemuksilla (Durden ym. 2010).

Luontokokemusten voimaa selvitti myös tutkimus, jossa oli mukana 108 yläaste- ja lukioikäistä oppilasta, jotka osallistuivat kansainväliseen ympäristökasvatusohjelmaan. Ohjelmaan kuului valmistava osuus koulussa [epäsuora luonto-

kokemus], viikon-kahden kansainvälinen työskentely luonnossa [suora luontokokemus] ja jälkiprojekti. Lisäksi oli 49 oppilaan vertailuryhmä, joka ei saanut vastaavaa opetusta. Suoran luontokokemuksen aikana sekä oppilaiden tietotaito että ympäristöasenteet kehittyivät myönteisesti, mutta kouluopetuksessa kasvoi vain tietotaito. Tutkimuksen mukaan suorat luontokokemukset olivat niitä, joilla oli vaikutusta sekä asenteisiin että niiden kautta ympäristömyönteiseen toimintaan. (Durden ym. 2010)

Ympäristövastuullisen toiminnan kannalta tietoa merkittävämpää näyttäisi-
vinkin olevan juuri tunnepitoiset luonto-
kokemukset (Salonen, 2010). Erityisesti
muiden kanssa jaettuina ne lisäävät ym-
päristöystävällistä käyttäytymistä. (Kals,
Schumacher & Montana, 1999). Vaikka
ilmiöt olisivat globaaleja, vaikuttava koke-
mus voi olla omakohtainen ja paikallinen.
Myös kielteiset kokemukset, esimerkiksi
saastuneen ympäristön tai kaatopaikan
näkeminen, voivat vaikuttaa.

Viitteet:

- Bixler, R. D., Floyd, M. F., & Hammitt, W. E. (2002). *Environmental socialization: Quantitative tests of the childhood play hypothesis*. *Environment and Behavior*, 34, 795-818.
- Bowler, D. E., Buyung-Ali, L. M., Knight, T. M., & Pullin, A. S. (2010). A systematic review of evidence for the added benefits to health of exposure to natural environments. *BMC Public Health*, 10(1), 456. Saatavissa: <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/10/456>
- Chawla, L. (1998). Significant life experiences revisited: A review of research on sources of environmental sensitivity. *Journal of Environmental Education*, 29, 11-21.
- Chawla, L. (1999). Life paths into effective environmental action. *Journal of Environmental Education*, 31, 15-26.
- Duerden, M. D., & Witt, P. A. (2010). The impact of direct and indirect experiences on the development of environmental knowledge, attitudes, and behavior. *Journal of Environmental Psychology* (April 3).
- Finger, Matthias (1994) *From knowledge to action? Exploring the relationships between environmental experiences, learning, and behavior*. *Journal of Social Issues*, Vol 50(3), 141-160.
- Gifford R, & Sussman R. (2012) *Environmental attitudes ss 65-80* Teoksessa *The Oxford handbook of environmental and conservation psychology*. Toim. Susan D. Clayton. Oxford University Press.
- Kals, E., Schumacher, D. & Montana, L. (1999): Emotional affinity Toward Nature as a Motivational Basis to protect Nature. *Environment and Behavior*, Vol 31, Number 2.
- Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001a). Aggression and Violence in the Inner City: Effects of Environment via Mental Fatigue. *Environment & Behavior*, Special Issue, 33(4), 543-571.
- Kuo, F. E., & Sullivan, W. C. (2001b). Environment and crime in the inner city: Does vegetation reduce crime? *Environment & Behavior*, 33 (3), 343-367.
- Maas, J., Verheij, R. A., Vries, S., Spreeuwenberg, P., Schellevis, F. G., & Groenewegen, P. P. (2009a). Morbidity is related to a green living environment. *J Epidemiol Community Health*, 0, 1-7.
- Maas, J., van Dillen, S. M. E., Verheij, R. A., & Groenewegen (2009). Social contacts as a possible mechanism behind the relation between green space and health. *Health and Place*, 15(2): 586-595.
- Marlin & Pidä saaristo siistinä ry (2013) MARLIN väliraportti: Puhtaat Suomen rannat – totta vai tarua? Saatavissa: http://www.pidasaaristosiistina.fi/files/1170/Marlin_valiraportti_FIN.pdf
- Niemelä, J., Saarela, S.-R., Söderman, T., Kopperoinen, L., Yli-Pekonen, V. & Väre S. (2010) *Keupunkiluonnon ekosysteemipalvelut*. Ss. 203-224 Teoksessa: *Hyödyllinen luonto. Ekosysteemipalvelut hyvinvointimme perustana*. Toim. Hiedanpää, J., Suvanto, L. & Naskali A. Vastapaino.
- Park, B. J., Yuko Tsunetsugu, Tamami Kasetani, Takahide Kagawa, and Yoshifumi Miyazaki, (2010) The physiological effects of Shinrin-yoku (taking in the forest atmosphere or forest bathing): evidence from field experiments in 24 forests across Japan. *Environmental Health and Preventive Medicine* 15(1), 18-26.
- Salonen, K. (2010). Ilmastokriisistä muutokseen. *Psykologia*, 5-6/2010.
- Salonen, K. (2010). Mielen luonto. *Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma*. Green Spot.
- Shin WS. (2007). The influence of forest view through a window on job satisfaction and job stress. *Scand J Forest Res* 22(3):248-53.
- Ulrich, R. S. (1984) View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, 224, 42-421
- Weinstein, N., Przybyski, A. K., & Ryan, R. M. (2009). Can Nature Make Us More Caring? Effects of Immersion in Nature on Intrinsic Aspirations and Generosity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35(10): 1315-1329

Työpajat

ALKULÄMMITTELY

10-15 MIN

Kuvatehtävä testaa kuinka monta lähiympäristön asukasta kukin tuntee. Tarkoituksena on sen jälkeen miettiä miksi niistä olisi syytä välittää. Näytä kuvat (eliölajit ja logot) sähköisesti dokumenttikameralla tai datatykillä tai jaa oppilasryhmille monisteena.

Oppilaat voivat arvuutella yksin tai ryhmissä vastauksia mielessään tai kirjoittaa ne paperille. Kuinka monta logoa tai lajia kukin tunsi? Kumpia tunnettiin enemmän? Mistä tämä johtuu?

Tehtävän kautta on tarkoitus keskustella siitä, mitä ympäristö itse kullekin merkitsee. Onko se vain alue, jonka läpi liikumme, vai jotakin tärkeämpää. Keskeisiä asioita ovat:

- Ihmisen on riippuvainen luonnon tarjoamista ylläpitopalveluista kuten veden kierrosta, maatumisesta, (ruoka)kasvien pölytyksestä.
- Lähiluonto on tärkeää jokapäiväisen virkistuksen ja luontosuhteen rakentumisen kannalta.

Tehtävään liittyvän kuvasarjan voi ladata tai tulostaa: <http://www.kierratyskeskus.fi/materiaalit/ylakoulu>

TYÖPAJAN LOPETUS

5-10 MINUUTTIA

Mitä ajattelen nyt. Jokainen kertoo vieruskaverille/lähiryhmälle mitä ajattelee työpajan päätyttyä. Ajatuksen ei millään tavalla tarvitse liittyä teemaan, mutta jos se liittyy, voi arvioida työpajan onnistuneen. Pareittain/ryhmissä tapahtuneen ajatusten jaon jälkeen ohjaaja pyytää ensin kaikkia niitä viittaamaan, joiden ajatukset liittyivät jollain lailla luontoon tai ympäristöön. Ja sen jälkeen niitä, joiden ajatukset eivät liittyneet näihin asioihin ollenkaan.

TYÖPAJAEHDOTUKSIA

KAUPUNKIPUUTARHAN/OMAN VIILJELYPALSTAN PERUSTAMINEN

1-3H

Pienetkin vihreät keitaat ovat tärkeitä. Niitä voi lisätä perustamalla oman puutarhan. Sen voi perustaa säkkeihin tai laatikoihin, jos maa-alaa ei ole muuten käytettävissä. Paljon ohjeita kaupunkiviljelyyn löytyy ympäristöjärjetö Dodon sivuilta: kaupunkiviljely.fi/ Jos koulu haluaa oman viljelypalstan, joka selviää kesästä ilman hoitoa, kannattaa istuttaa perunaa ja marjapensaita.

LUONTOYSTÄVÄLLINEN PIHA-ALUE

1-3H

Mitä koulun tai nuorisotilan pihalta ja lähialueilta löytyy? Onko piha pelkkää soraa ja asfalttia? Kartoittakaa piha ja tuokaa sinne lisää luontoa. Kartoitukseen voi hakea vinkkiä WWF:n Naturewatch- lomakkeesta: <http://wwf.fi/mediabank/998.pdf> (s.4-6)

Miettikää kartoituksen jälkeen kuinka parantaa tilannetta. Saisiko kukkapenkkejä muutettua monimuotoisuutta tukevaan muotoon istuttamalla sinne monivuotisia luonnonkasveja? Voisiko nurmikkoaluetta muuttaa niityksi? Entä voitaisiinko tukea lähiympäristön eläinten kotiututumista alueella rakentamalla niille kotitilaa?

Koulun piha-alueen muutostöitä voi olla vaikea saada läpi byrokratian takia. Niistä huolehtii yleensä rakennus/tekninen tms. virasto, kun koulu- ja nuorisotyö ovat muuten sivistys/sosiaaliviraston alaisuudessa. Kouluissa kannattaa ensin lähestyä rehtoria ja kysyä hänen kantaansa siihen, mikä voisi olla mahdollista toteuttaa.

PÖNTTÖPAJA

1-3H

Jos tuntuu siltä, että suurempi piha-alueen parannus jää byrokratian rattaisiin, voi toteuttaa pelkän pönttöpajan. Siihen voi tuoda globaalia näkökulmaa tutustumalla jonkin afrikkaan muuttavan linnun muuttoreittiin. Lisätietoja esim. BirdLifen sivuilta: <http://www.birdlife.fi/suojelu/kv/muuttolinnun-tie/muuttolinnun-tie-1.shtml>

Hyvän tietopakedin eri eläinten tekopesien tärkeydestä sekä linkit pesien rakennusopaisiin on koottu Suomen Luonto -lehden sivuille: <http://www.suomenluonto.fi/sisalto/artikkelit/keinopesalla-helipotat-pihan-asuntopulaa/>

KUNTALAISALOITE LÄHILUONNON SUOJELEMISEKSI

30MIN -2H

Kuntalaisilla on oikeus tehdä aloitteita, ja ne tulee lain mukaan aina käsitellä kunnassa jollain tavalla. Monien kuntien kotisivuilla on erikseen aloitelaatikoita, jonne oman aloitteensa voi jättää. Suomessa sähköinen kansalaisaloite on mahdollista tehdä muun muassa Espoon, Vantaan ja Oulun kaupungeissa. Listää tietoa kansalaisaloitteesta löytyy täältä: <http://www.kansanvalta.fi/Etusivu/Kansalaisvaikuttaminen/Paatoksentekoon-osallistuminen/Kuntalaisaloite>

Työpajaa varten voi selvittää mitä aloitteita paikallisesti on meneillään, ja pyytää vinkkejä vaikkapa paikalliselta luonnonsuojeluryhmältä. Aloitteita kannattaa miettiä aluksi pienemmissä ryhmissä. Tietokoneesta voi olla hyötyä faktojen etsimisessä. Sen jälkeen kootaan ideat yhteen ja äänestetään, mikä/mitkä ideat toimitetaan eteenpäin kunnalle. Muistakaa myös kerätä osallistujien yhteystiedot ja sopia, kuka seuraa aloitteen etenemistä.

LÄHIYMPÄRISTÖN SIISTIMINEN ROSKARETKELLÄ

1-2H

Roskien keruu on hyvää ympäristökasvatusta, koska toiminnan tulokset näkee välittömästi. Siistissä lähiympäristössä on myös mukavampi oleskella ja ulkoilu antaa mahdollisuuden uuteen luontokokemukseen.

Vaikka roskien kerääminen ei sinänsä liity mihinkään isoon kysymykseen, kuten monimuotoisuuden vähenemiseen tai ilmastomuutokseen, aiheuttavat roskat silti haittaa globaalisti. Meriin päätyneet muovit aiheuttaa vakavia ongelmia merieläimille ja linnuille, jotka luulevat sitä ravinnoksi. Meriin päätyneestä muoviroskasta 70-80% arvioidaan huuhtoutuvan maa-alueilta (Marlin & PPD 2013).

Myös muovijätteen/metallijätteen elinkaaren voi käydä läpi ennen retkelle lähtöä. Tuolloin kulutuksen globaali aspekti tulee roskaretkellä näkyviin. Muovin raaka-aine on öljy, jonka tuotantoon liittyy paljon ympäristö- ja sosiaalisia ongelmia. Myös metallien louhiminen aiheuttaa eri puolilla maailmaa monia ympäristö- ja sosiaalisia ongelmia.

CHARLES MOORE, PUHUTAAN ROSKAA suomenkielinen tekstitys:

Tietoa mm. muoviroskan haitoista Tyynellä valtamerellä:

<http://ipanaajamit.blogspot.fi/2009/05/puhutaanpa-roskaa.html>

VIDEO ÖLJYNTUOTANNOSTA (englanniksi):

<http://www.youtube.com/watch?v=ejm4mKelhM&NR=1&feature=endscreen>

Lisätietoa, katso energiantuotanto ja metallit: <http://www.maanystavat.fi/ekologinen-velka/ymparisto-oik/Ymparistooikeudenmukaisuus.pdf>

Useat kunnat lainaavat roskapihtejä ja heidän kanssaan voi myös sopia ainakin keväisin roskasäkkien hakemisesta pois. Roskien keruun suunnittelussa kannattaa siis ottaa heti alussa yhteyttä oman kunnan rakennusvirastoon. Vinkkejä koulujen siivoustalkoiden järjestämiseen löytyy Japa ry:n sivuilta. <http://www.sotkutontapaivaa.fi/vinkit.htm>

LUONTORETKET

30MIN-3H

Luontoretkeillä voi olla monta teemaa. Jos järjestöstä/lähipiiristä löytyy jonkun tietyn eliöryhmän tuntija, häntä kannattaa pyytää mukaan oppaaksi. Retki voi olla vaikka lintu-, kasvi- tai geologiapainoiteinen. Jos erityisosaamista ei ole, niin retken sisällöksi voi ottaa myös jonkin fyysikaalisen suureen mittaamisen retken reitillä, esim. melutason selvittämisen desibelimittarilla, jos sellainen on saatavilla. Luontoretkeille sopivat erilaiset luonnonhavainnointiharjoitukset. Eväät ja evästauot kohottavat retkien tunnelmaa oleellisella tavalla.

RETKENJÄRJESTÄJÄN OPAS sisältää vinkkejä erilaisten retkien suunnitteluun:

http://www.luppi.fi/retkenjarjestajan_opas_netti.pdf

LUONTO-LIITON PIHKA - LUONNONHARRASTUSMERKKI sisältää luonnonharrastus, havainnointi, -tutkimus ja taidetehtäviä retkille toteutettavaksi. Pihka-tehtävät on suunnattu 13-29-vuotiaille. Tehtävät: <http://www.luontoliitto.fi/pihka/tehtavat>

METLAN TUTKIMUSRETKELLE METSÄÄN - OPAS sisältää erilaisia tutkimustehtäviä perusteella toteutettavaksi. Sisältää myös ohjeen esimerkiksi mahlan valuttamiseen: Opas: <http://www.metsavastaa.net/files/metsavastaa/kouluosio/tutkimusretkelle.pdf>

Ohjeita maastoruokailuun ja reseptejä on saatavissa metsähallituksen sivuilta:

<http://www.luontoon.fi/retkeilynabc/retkiruoka/ruoanlaittomaastossa/Sivut/Default.aspx>

LUONTOAIHEINEN NÄYTTELY TAI YMPÄRISTÖTAIDEPAJA

30MIN -2H

Näyttelyn voi koota itse tai käyttää valmista materiaalia. Lähiluonnosta voi koota valokuvanäyttelyn tulostamalla itse otettuja valokuvia. Näyttelyn voi tehdä myös ulos luontoon ympäristötaidenpajan muodossa. Vinkkejä ja inspiraatiota ympäristötaiteen tekoon saa näiltä sivuilta:

- Pinterrestissä jaettuja kuvia ympäristöteideteoksista: <http://pinterest.com/search/pins/?q=environmental%20art&rs=ac&len=13>
- Amerikkalaisen taitelijan Richard Shillingin taidetta: <http://richardshilling.co.uk/gallery.html>
- Pesu- tai pölygraffiti sopii kaupunkimaisempaan tilaan: <http://fi.wikipedia.org/wiki/P%C3%B6lygraffiti>

Koululle voi myös lainata valmiin luontoaiheisen näyttelyn. Luonto- Liiton Monimuotoinen metsäluonto näyttelyn voi tilata täältä:

<http://www.luontoliitto.fi/kouluille/monimuotoisen-metsan-taika>

Vaikuttaminen kannattaa - muutos on mahdollinen

Mikä meihin vaikuttaa?

Kuinka nuorten toimintaa ja tietoa vaikutusmahdollisuuksista voidaan edistää? Mitä kansalaisyhteiskunnan keinoja ja ruohonjuuritason valtaa voidaan käyttää globaaleja ympäristöongelmia ja sosiaalisia ongelmia ratkottaessa?

VAIKUTTAMINEN KUULUU KAIKILLE

Vaikuttamisen maailma on monisyinen ja voi näyttäytyä nuorille hierarkisena ja vaikeasti osallistuttavana. Jopa viisaat ja asioihin perehtyneet aikuiset lyövät päätään seinään suurten kysymysten edessä. Mahdollisuudet ovat kuitenkin onneksi monet, ja yhdessä tekeminen on mukavaa puuhaa. Meistä jokainen voi tehdä merkittäviä tekoja arjessaan edistääkseen ekologisen velan purkamista. Nämä keinot eivät ole vain yksittäisen ihmisen kulutusvalintoja, vaan myös toimintaa oikeudenmukaisuuden lisäämiseksi globaalilla tasolla. Kansalaistoiminta on osa demokraattista järjestelmää, ja sen perinteessä eri ikäisillä ja eri lähtökohdista toimivilla ihmisillä on mahdollisuus osallistua haluamallaan tavalla.

Kun tunnustamme nuoret tasa-arvoisiksi vaikuttajiksi ja kansalaisiksi, tukee kasvatus työ nuoren kasvua aktiiviseksi kansalaiseksi, jolla on mahdollisuus ja oikeus vaikuttaa siihen, millainen tämä maailma on. Näin siitä huolimatta, onko nuori äänioikeutettu, onko hänellä kiinnostusta osallistua koulun oppilaskuntatyöhön tai kunnalliseen nuorten vaikuttamistoimintaan. Nuorille on näytettävä erilaisia kanavia, joita vaikuttamisessa hyödynnetään ja voidaan käyttää, ja kannustettava heitä etsimään ja luomaan itse uusia vaikuttamistapoja. Jokaista nuorta voi rohkaista mukaan vaikuttamaan ja kokeilemaan pienin askelin.

MIKÄ MEIHIN IHMISIIN VAIKUTTAÄ?

Ekopsykologit ovat tutkineet sitä, mikä saa ihmisen muuttamaan toimintaansa ympäristöystävällisempään suuntaan. Miksi ihmiset luopuvat esimerkiksi jostain mukavasta ympäristönsuojelun hyväksi? Voimakkaat, tunnepitoiset luontokokeemukset, niin positiiviset kuin negatiivisetkin, erityisesti muiden ihmisten kanssa

yhdessä koettuina vaikuttivat eniten ihmisten toimintaan. Tieto yksinään ei vaikuta tutkimusten mukaan juurikaan muihin kuin niihin, jotka olivat jo valmiiksi suunnilleen samaa mieltä asioista.

Tämä mielessä pitäen on hyvä panostaa tiedon jakamisen rinnalla positiivisiin, yhdessä koettuihin tunne-elämyksiin. Jos jonkin asian parissa on kiva puuhata ja ilmapiiri on hyväksyvä ja iloinen, on todennäköisempää, että tieto globaaleista ympäristöongelmista tavoittaa osallistuvat nuoret ja vaikuttaa heihin. Syyllisyys herättää todennäköisesti torjuntaa, kannustus ja positiiviset tunteet kiinnostusta ja innostusta. On hyvä myös pohtia sitä, minkälaista materiaalia nuorille näytetään. On oikein kertoa faktat niin kuin ne ovat, mutta turhaa järkyttämistä ja yksipuolisen kuvan välittämistä globaalista Etelästä on syytä välttää.

The American Psychological Association (APA) julkaisi vuonna 2009 raportin psykologisista keinoista ilmastomuutoksen hillitsemisessä (Swim ym.). Ekopsykologit ovat tuoneet ympäristökeskusteluun näkökulman, joka ottaa huomioon myös ihmisen mielen toiminnan. Ihmiselle on tyypillistä ajatella, että tietyt riskit ovat itselle vähäisempiä kuin muille. Tämä koskee myös ympäristöuhkia. Myös asenteissa ja käyttäytymisessä on usein ristiriitaa, emmekä useinkaan toimi rationaalisesti. Tunteet vaikuttavat toimintaamme huomattavasti järkeä enemmän. Myös keinoilla on merkitystä. Jos globaalien ympäristöongelmien ratkaisuksi tarjotaan uhrautumista ja henkilökohtaista luopumista, ei ole ihme, jos nuoret eivät innostu. Luopuminen ei välttämättä edes helpota ahdistusta, vaan saattaa aikaansaada eristäytymistä, yksinäisyyttä ja katkeruutta.

Ympäristön tilan tajuaminen on nuorelle kriisi, jonka työstämiseen voi joutua tekemään surutyötä. Toivo ja ratkaisukeskeinen ilmapiiri ovat tärkeä tuki kriisin ja surutyön läpikäymisessä. Tässäkin myönteiset luontokokemukset voivat tulla apuun. Myös yhteisöllisyys ja yhdessä tekeminen ovat keinoja luoda positiivista ilmapiiriä.

VAIKUTTAMISEN ASKELIA

Nuoria kannustetaan ottamaan vaikuttamisen ensi askeleita tarttumalla nuorilta itseltään nouseviin huolenaiheisiin ja haastamalla heitä keskusteluun niiden ratkaisumahdollisuuksista. Nuoria kannustetaan ottamaan erilaisia asioita puheeksi ystävien, sukulaisten ja muun ympäristön kanssa sekä kirjoittamaan mielipidekirjoituksia lehtiin ja internetin foorumeille, kansanedustajille ja yrityksille. Yhdessä on hyvä palata siihen, minkälaista palautetta nuoret ovat kannanotoistaan saaneet ja kannustaa heitä jatkamaan.

Vaikuttamista voi tehdä eri tasoilla ja tavoilla. Vaikuttamisen paikkoja löytyy helposti paikallistasolta. Oman koulun toiminnasta tai lähiympäristöstä voi löytyä asioita, joihin nuorilla on oma näkökulmansa tai epäkohtia, joihin he haluaisivat puuttua. Keskustelua lähiympäristön kanssa voi herätellä myös levittämällä koulussa tehtyjä tuotoksia ympäristöön tai järjestämällä keskusteluhetkiä ympäristön eri toimijoiden kanssa. Tämä auttaa nuoria havainnoimaan lähiympäristön merkityksen, sen moninaiset toimijat ja omat vaikutusmahdollisuudet. Kaikki näkyvä; taideteokset, julisteet ja flyerit kertovat, että nuorilla on asiaa pelkän hengailun sijaan.

Lähiympäristön asioissa voi lähestyä myös kunnan päättäjiä tai paikallisia yrittäjiä. Myös paikallisiin järjestöihin voi olla yhteydessä ja kysellä, onko heillä toimintaa liittyen nuorten ajamaan asiaan. Tiedotuksessa voi hyödyntää kunnallisia nuorten vaikuttamisryhmiä, paikallisia järjestöjä tai antaa juttuvinkin paikallislehteen.

Myös kansallisella tasolla voi vaikut-

taa monin eri tavoin. Yhteydenotot kansanedustajiin, mielipidekirjoitukset, tapahtumat ja mielenosoitukset herättävät kiinnostusta. Myös erilaiset yhteydenotot yrityksiin ovat aina tarpeellisia. Järjestöjen kampanjoissa on valmiit tavoitteet ja kohderyhmät, ja niillä on selkeät osallistumisohjeet, joten niihin on helppo osallistua. Järjestöjen kampanjat voivat olla myös kansainvälisiä.

Kaiken aikaa on tärkeää olla avoin toiminnan tarkoitusperistä. Toimimme avoimesti, tietoisesti ja selkeään suuntaan, ja tarkoituksemme on muuttaa yhteiskuntaa ja maailmaa, purkaa ekologista velkaa. Kansalaistoimintaan kuuluu jokaisen oikeus ajaa asioitaan tasapuolisesti. Myös eriäville mielipiteille tulee antaa tilaa. Kansalaistoimintaan kuuluu myös oikeus olla osallistumatta toimintaan ja osallistua vain siinä määrin kuin haluaa. Esimerkiksi Maan ystävät ry pyrkii omassa toiminnassaan tasa-arvoisuuteen ja hierarkioiden välttämiseen. Toiminta on avointa, rauhanomaista ja väkivallatonta.

Viitteet:

Heiskanen, Irma & Kailo, Kaarina (toim.): *Ekopsykologia ja perinnetieto*

Swim, J. Howard, G., Culyton, S., Reser, J., Doherty, T., Stern, P., Gifford, R., Weber, E. (2009). *Psychology and Global Change. A report of the American Psychological Association*.
Luettavissa: www.apa.org/science/about/publications/climate-change.aspx

Työpajat

ALKULÄMMITTELY MIELIPIDEJANA

Tila järjestetään sellaiseksi, että nuoret mahtuvat liikkumaan vapaasti. Sovitaan, että toisella seinällä on "samaa mieltä" ja vastakkaisella seinällä "eri mieltä". Nuoret liikkuvat seinien välissä sen mukaan, mitä mieltä ovat väittämästä.

VÄITTÄMÄT:

Voin vaikuttaa oman koulun asioihin.
Voin vaikuttaa oman kaupungin asioihin.
Voin vaikuttaa Suomen asioihin.
Voin vaikuttaa maailman asioihin.

Kysy nuorilta, miksi he seisovat siinä missä seisovat. Pyydä heitä perustelemaan miksi heillä on olo, että voivat vaikuttaa tai miksi eivät voisi? Mihin asioihin nuoret kokevat voivansa vaikuttaa ja mihin eivät? Eri paikoissa seisovat nuoret vastaavat eri tavoilla.

PAJAN LOPETUS

Jokainen kirjoittaa lapulle yhden asian, miten aikoo jatkossa vaikuttaa. Laput laitetaan laatikkoon/hattuun tms. Hattua kierrätetään uudestaan ja jokainen valitsee yhden lapun. Jokainen sanoo saamaansa lappuun kirjoitetun vaikuttamis-aikomuksen ääneen.

TYÖPAJAVAIHTOEHDOT

KAMPANJAT JA ALOITTEET Etsikää internetistä tietoa eri järjestöjen kampanjoista ryhmässä. Valitkaa esim. 3 eri kampanjaa, jotka esitellään kaikille osallistujille. Kampanjoita on esim. luonnonsuojeluun, ilmastonmuutokseen, ihmisoikeuskysymyksiin liittyen. Päätäkää äänestämällä, mihin kampanjaan osallistutte yhdessä ryhmän kanssa. Usein järjestöjen kampanjat sisältävät osallistumisohjeet. Osallistuminen voi olla nimien keräämistä vetoomukseen, kampanjasta tiedottamista tai tuen osoitus kampanjavaatimusten puolesta päättäjille.

OMA KAMPANJA Kampajatoimintaa on monenlaista. Itsekin voi kehittää oman kampanjan tai vetoomuksen tärkeästä aiheesta, esim. kasvisruokapäivän saamiseksi koululle! Kampanjat ja vetoomukset voivat koskea koulun, kunnan tai yrityksen toimintaa. Aloittaa voi vaikuttamisosiossa olevan pikakampanjasuunnitteluohteiden avulla ja kampanjavinkkejä voi etsiä tämän oppaan muista työpajaasioista.

Valmiita kampanjoita esim:
<http://www.kepa.fi/toiminta/kampanjat-ja-vaikuttaminen>
<http://maailma.net/kampanjat>
<http://www.eetti.fi/kampanjat>
www.luontoliitto.fi

ESIMERKKEJÄ VAIKUTTAMISTYÖSTÄ

TURKISTARHATON SUOMI- KANSALAISALOITE

Turkistarhaton Suomi- kampanja keräsi kuuden kuukauden ajan kannatusilmoituksia turkistarhauksen kieltämiseen tähtäävään kansalaisaloitteeseen. Pääjärjestäjinä turkistarhauksen kieltämiseen tähtäävässä aloitteessa toimivat Animalia, Luonto-Liitto, Oikeutta Eläimille ja SEY Suomen eläinsuojeluyhdistysten liitto.

Lisätietoa: <https://www.kansalaisaloite.fi/fi> <http://turkistarhatonsuomi.fi/>

YMPÄRISTÖTOIMINTAPÄIVÄT

Viikonlopun mittainen tapahtuma kokoaa globaaleista ympäristö- ja kehitysasioista kiinnostuneet 16-20 -vuotiaat nuoret kokeilemaan erilaisia tapoja vaikuttaa ja keskustelemaan yhdessä ratkaisusta. Tapahtuma on kaksikielinen ja sitä on järjestetty vuodesta 2005. Ympäristötoimintapäiviä järjestää Luonto-Liitto ja Natur och Miljö

Lisätietoa: <http://www.miljoaktion.fi>

TARINAT GLOBAALISTA ETELÄSTÄ

Emmaus Aurinkotehdas ry tiedottaa Intiassa elävän Adivasi-alkuperäiskansan tilanteesta Suomessa. Adivasit elävät pääasiassa Intian metsissä ja käyttävät elinkeinonaan metsän antimia ja viljelymaata, ja näin edesauttavat luonnon monimuotoisuuden säilymistä. Alkuperäiskansojen edustajien kanssa on järjestetty esimerkiksi tilaisuuksia, joissa kerrotaan heihin kohdistuvista ihmisoikeusrikkomuksista.

Adivasien tilanteesta tiedottava sivusto: <http://adivasi-info.net/AJVM.html>

POSITIIVISEN ESIMERKIN ANTAMINEN TOIMINNAN KAUTTA

Uusi Tuuli ry uudistaa ihmiskunnan parhaita perinteitä: talkoita, vieraanvaraisuutta, huolenpitoa, hauskanpitoa, seikkailuja ja oppimista yhteisöllisesti vapaaehtoisvoimin. Unelmana on luoda tasa-arvoiset ja ympäristöä kunnioittavat suhteet Pohjoisen ja Etelän välille. Uusia taitoja, vaihtoehtoja elämäntapaa opetellaan ja jaetaan erilaisissa työpaikoissa. Kestävää liikennekulttuuria edistää fillarikirppis Vapaa ratas.

Lisätietoja: <http://uusituuli.blogspot.fi/>

KAMPANJATOIMINTA JA KULUTTAJAPAINEE LUOMINEN

MakeITFair- kampanja tiedottaa kulutuselektroniikan valmistamiseen liittyvistä epäkohdista niin työolojen, ihmisoikeuksien kuin ympäristövaikutustenkin suhteen. Kampanjan osallistujat ovat vedonneet esimerkiksi Nokiaan ja Appleen, jotta ne kiinnittäisivät huomiota tuotantoketjunsä työoloihin. Kampanjavapaaehtoiset järjestävät eri puolilla Suomea tempauksia ja keskustelutilaisuuksia.

Kampanjan kotisivut: www.makeitfair.fi

OPPILAIEN YMPÄRISTÖRYHMÄT

Oppilaiden ympäristöryhmät kampanjoivat koulun toimintatapojen muuttamiseksi luontoa säästävään suuntaan. Samalla luodaan mahdollisuuksia koulun tasolla päätäntävällän siirtämiseksi oppilaille. Koulujen ympäristöryhmille on mahdollista saada myös ulkopuolista tukea, esimerkiksi Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen Ympäristökoulu Polusta.

Ympäristökoulu Polku: www.kierratyskeskus.fi/polku

Ympäristöryhmien omia kotisivuja:

Ressun lukio, <http://ymparistoraati.vuodatus.net/>

Torkkelin kuvataidelukio, <https://www.facebook.com/pages/HKTL-Torkkelin-ymp%C3%A4rist%C3%B6raati/490354587674078?ref=stream>

LUONTOKOULUTUSTA KASVATTAJILLE

Lapset Luontoon - kampanja kannustaa lapsen lähellä olevia aikuisia tarjoamaan lapselle kokemuksia ja elämyksiä luonnossa kouluissa, iltapäivä- ja vapaa-ajan toiminnassa. Kampanja välittää tietoa luonnon merkityksestä ihmiselle sekä tarjoaa välineitä ja tukea ympäristökasvatukseen ja luonnonharrastamiseen.

Lisätiedot: <http://www.lapsetluontoon.fi/>

POLTAVA KYSYMYS – ILMASTOVAIKUTTAMISTA JO VUODESTA 2008

Polttava Kysymys -kampanja käynnistettiin Suomessa ja 16 muussa Euroopan maassa helmikuussa 2008. Päättäjät ovat saaneet suomalaisilta jo lähes 40 000 viestiä ilmastolain puolesta. Kampanja on kerännyt kansainvälistä mainetta, kun lumiukot ja -akat ovat nousseet vastustamaan ilmaston lämpenemistä ja vaatimaan oikeuttaan olla olemassa useana vuonna laskiaisen aikaan.

Lisätiedot: www.polttavakysymys.fi

NUORET VAIKUTTAJINA JÄRJESTÖTOIMINNASSA

Nuorilla on mahdollisuus osallistua ympäristöpolitiittiseen vaikuttamiseen ja saada valmiuksia muuhunkin yhteiskunnalliseen osallistumiseen Luonto-Liitossa, joka on valtakunnallinen lasten ja nuorten luonnonharrastus- ja ympäristönsuojelujärjestö. Järjestöä johtavat nuoret, jotka päättävät järjestön toiminnasta jaostoissa, hallituksessa ja valtuustossa ja toteuttavat suunnitelmiaan toimintaryhmissä ja piiritasolla.

Lisätiedot: www.luontoliitto.fi

ADRESSIEN KERAÄMINEN

Järjestöt keräsivät lyhyessä ajassa nettiadressiin yli 3000 nimeä estääkseen metsäyhtiön aikeet hakata arvokasta kuukkelimetsää Punkaharjulla. Metsäyhtiö UPM:n valmistelemat hakkuut ja kaavoitetut mökkitontit uhkasivat alueella kuvatus Metsän tarina -elokuvan maisemia. Heränneen julkisuuden ja ympäristöjärjestöjen kanssa neuvottelun myötä yhtiö jähdytti hankkeen osittain.

Lisätietoja: Luonto-Liiton Metsäblogi: <http://metsablogi.wordpress.com/>

Adressi: http://www.adressit.com/suojellaan_metsan_tarinan_syntymetsa_tulevaisuudelle

Maailmaa muuttamaan!

PIKAOPAS KAMPANJASUUNNITELUUN

Toteutus: (Hanna-Kaisa Hellstenin pohjalta Senni Luosujärvi)

Tämä pika-opas ohjaa ryhmäsi suunnittelemaan kampanjan, jolla voitte vaikuttaa yhteiseen huolen aiheeseen. Kampanjoinnin tarkoituksena on tuoda esiin rajattua asiaa tiettyyn aikaan tietylle ryhmälle, tai vaikuttaa yhteiskunnan eri toimijoihin tai poliittiseen päätöksentekoon. Kampanjalla välitetään tietoa tärkeistä asioista, hankitaan kannattajia omalle asialle ja ajetaan muutosta vääryksien poistamiseksi. Pienimuotoinenkin tempaus hyvällä asenteella höystettynä on asialle eduksi, sillä myös vääryksillä on kannattajansa!

Kampanjointi on aina julkisuushakuista, eli näkyvää toimintaa jonkin asian puolesta. Kampanja vaatii siis viestintää. Viestinnällä kutsutaan muut mukaan muuttamaan mielipiteitään, käyttäytymistään tai asenteitaan. Kampanjatoiminnan ei tarvitse silti olla pelkkää viestien lähettämistä tai paperin makuista perustelua. Vaatimuksien tueksi voi tehdä vaikka videon, katuperformanssin, laulun tai vaikkapa tarroja osallistujien kiinnostuksen ja taitojen mukaan.

Miettikää järjestelmällisesti yhdessä seuraavia asioita. Ensinnä kannattaa kuitenkin sopia, miten jaatte puheenvuoronne, jotta kaikki voivat osallistua tasapuolisesti. Pyrkikää tekemään päätökset yhteisymmärryksessä. Tarkoitus ei ole jäädä junaamaan pienistä asioista, vaan suosia sitä, mikä on mukavaa ja mieluista. Jos yhteisymmärrykseen ei päästä, kampanjoita voi olla vaikka kaksi! Hyvä keino aloittaa työskentely on kerätä ajatuksia vaikka tyhjälle taululle tai tekstitiedostoon ja sitten valita parhaimmat eteenpäin työstettäväksi ryhmässä.

TAVOITTEEN VALINTA JA MÄÄRITTELY

Mihin ongelmaan haluatte vaikuttaa ja mitä ratkaisuehdotuksia teillä on? Kun ongelma on määritelty ja teillä on ehdotus ratkaisusta, listataan, ketkä voivat vaikuttaa ongelmaan ja tarvitsevat kannustusta asian ratkaisemiseksi. Mitä tavoitetta voisitte ajaa parhaiten kampanjallanne? Mitkä asiat ovat puolellanne ja mitkä voivat aiheuttaa päänsäryn?

MIKÄ ON KAMPANJAN TAVOITELTU VAIKUTUS?

Kun olette selvittäneet, mikä on ongelmana ja ketkä ovat osa ongelmaa, on aika miettiä konkreettisesti sitä, mihin kampanja pyrkii. Tavoitteena voi olla muuttaa kohderyhmän käyttäytymistä, asenteita, mielipiteitä ja lisätä tietoisuutta tiedottamisen keinoin. Voitteko muuttaa häiritsevän asian suoraan esimerkiksi omalla toiminnallanne vai pitääkö päättäjien tai yrityksen pää kääntää?

KOHDERYHMÄN VALINTA JA MÄÄRITTELY

Kampanjan tärkein asia on päättää ketkä ovat toiminnan kohderyhmä. Miettikää ja päättäkää siis vielä keille kaikille asiasta kannattaa kertoa ja keiden toivotte osallistuvan. Jos halutaan vaikuttaa päättäjiin tai muihin vaikuttajiin, kampanjassa on tärkeää myös viestiä tästä kaikille, jotka voivat olla kiinnostuneita aiheesta ja voisivat tukea tavoitettanne; esimerkiksi aiheen parissa toimivat järjestöt, koulunne oppilaat ja media.

VIESTIN MUOTOILU

Kerätkää keskeisimmät väitteet ja perustelut, joilla kohderyhmä saadaan vakuutumaan aiheesta. Miten muotoilette viestinne niin, että sen tyyli sopii kohderyhmälle parhaiten? Koulutoverit voivat arvostaa huumorilla höystettyä sanomaa, virkamiehet arvostavat asiallisuutta. Viestintä pitäisi olla pysäyttävä ja yksinkertainen. Miettikää otsikoita ja millaisia kuvia voitte käyttää.

KEINOT JA KANAVAT

Miettikää, mitä kanavia ja keinoja haluatte käyttää kampanjoinnissa. Mitkä olisivat minkäkin kanavan hyvät ja huonot puolet? Mitä olisi mukavinta tehdä kohderyhmän tavoittamiseksi? Järjestetäänkö tapahtuma vai mielenosoitus? Toimitaanko facebookin tai median kautta, otetaanko ihmisiin yhteyttä suoraan vai levitetäänkö julisteita? Kirjoitetaanko lehtiin vai ollaanko yhteydessä päättävään tahoon yrityksessä, kunnanvaltuustossa tai eduskunnassa? Lähetetäänkö sähköpostia ja pyydetäänkö myös muita lähettämään viestejä valitsemallenne kohteelle sanomanne tueksi. Tavoiteltu vaikutus voi olla esimerkiksi laskettava osallistujamäärä tai vastaus kampanjavaatimukseenne tärkeäksi kokemaltanne taholta.

KAMPANJASUUNNITELMAN TEKO

Nyt mietitään, mitä toimintoja kampanjaan sitten lopulta kuuluu olemassa olevien henkilöiden, aikataulun ja budjetin mukaan, ja jaetaan vastuut asioiden hoitamiseksi. Resurssien kartoittamiseksi kan-

nattaa kysyä kaikilta mukana olevilta mitä he voivat tehdä kampanjan eteen kaikista mieluiten. Kuuluuko kampanjaan tapahtuma, levitetäänkö materiaalia, kirjoitetaanko mielipidekirjoituksia, tavataanko päättäjiä, ja kuka tekee mitään. Mitä tähän kaikkeen tarvitsee? Tehtäviä ovat esimerkiksi kampanjamateriaalin teko ja jakaminen, tapahtumapaikan järjestäminen tai tiedottaminen. Lopuksi on hyvä myös kirjata, millä keinoin kampanjaa arvioidaan esim. määritellä montako ihmistä halutaan mukaan. Myös paikallinen media voi olla kiinnostunut juttuvinkistä.

KAMPANJOINTI

Toteutakaa kampanja suunnitelman mukaan. Muistakaa iloinen mieli ja mukana olevien kannustaminen ja kiittäminen.

KAMPANJAN ARVIOINTI

Lopuksi kokoonnutaan arvioimaan, miten kampanja onnistui. Opittiinko jotain? Palautteita tutkiessa on hyvä muistaa, että on tahoja ja ihmisiä, joita poliittinen toiminta ärsyttää aina, joten kaikesta kritiikistä ei kannata masentua. Rakentava kritiikki kannattaa ottaa huomioon. Jokaisella kampanjalla on paikkansa ja tarkoituksensa. Siemen itää nyt, kaikkia muutoksia ei näe heti, mutta teitte jo vaikutuksen!

Sopivaa kirjallisuutta:
Elina Turunen (toim.): Hässäkkä – Pasifistinen toimintaopas. Sadankomitea 2007.
Terhi Summa, Kaisa Tuominen: Fasilitaattorin työkirja - menetelmiä sujuvaan ryhmätyöskentelyyn, 1/2009 Raportit 103.
Ladattavissa:
http://www.kepa.fi/tiedostot/julkaisut/Fasilitaattorin_tyokirja.pdf

Globaalia ympäristökasvatusta toiminnallisesti - hanke
Maan ystävät ry

yhteistyössä

Emmaus Aurinkotehdas ry

Kiitämme hankkeen yhteistyökumppaneita ja vapaaehtoisia.